

Torget som demokratisk arena – en nödvändighet eller en anakronism?

The Square as a Scene for Democracy – a necessity or an anachronism?

Hanna Alfredsson

Examensarbete • (30 hp)

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Landskapsarkitektprogrammet

Alnarp 2021

Torget som demokratisk arena – en nödvändighet eller anakronism?

The Square as a Scene for Democracy – a necessity or an anachronism?

Hanna Alfredsson

Handledare: Arne Nordius, SLU Alnarp, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Marie Larsson, SLU Alnarp, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Biträdande examinator: Christopher Klich, SLU Alnarp, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Examensarbete A2E

Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture

Kurskod: EX0846

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU Alnarp

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2021

Omslagsbild: Demonstrationer i Minsk, Belarus. Foto: Artem Podres, Pexels CC

Elektronisk publicering <http://epsilon.stud.slu.se>

Nyckelord: Demokrati, demonstration, torg, gestaltning

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara

Sammanfattning

Torgen har haft en roll i demokratiseringsprocesser under hundratals år och tycks fortfarande spela en viktig roll, trots att en stor del av det politiska samtalet idag sker på internet. Inte minst har vi kunnat se detta under 2020 då stora grupper människor har gett sig ut och demonstrerat – en global pandemi till trots. Den här uppsatsen syftar till att undersöka fysiska strukturer på platser som används vid politiska samlingar idag. Dessa platser kallas i denna uppsats för demokratiska arenor. Målet är att diskutera vad som utgör en demokratisk plats och hur dessa kan gestaltas.

Genom en litteraturstudie, intervjuer och platsanalyser undersöker denna uppsats hur den fysiska utformningen av ett rum kan påverka politiskt beteende. Frågeställningen *Vad det är för faktorer som spelar in när vi väljer en plats för demonstrationer och manifestationer?* besvaras genom att undersöka fysisk kontext och samtida influenser som kommersialisering och globalisering av den offentliga arkitekturen. Flertalet författare menar att torgets öppenhet riskerar att undermineras av ett alltmer privat inflytande. Men kan en plats endast vara privat *eller* offentlig, eller kan även en privat plats vara offentlig i viss mening? Genom att kolla på svensk ordningslag så visar det sig att även platser som privata gallerior omfattas och kan användas för demonstrationer. En rad sociala faktorer som symbolik och normer som uttrycks i det offentliga rummet spelar också in för huruvida en plats används för demonstrationer.

Frågan om torget som demokratisk arena landar i slutsatsen att det både är sociala och fysiska aspekter som påverkar hur vida en plats används för demonstrationer. Platsens läge och synlighet i staden är lika viktigt som dess historiska eller politiska värde för de som använder sig av den. Platsens storlek och huruvida den är möblerad eller inte spelar också stor roll för hur många människor som ska kunna samlas där. Anledningarna till att en plats används för politiska samlingar är många och handlar om stadens morfologi och platsens symboliska värden, något som är svårt för en landskapsarkitekt att påverka. Kanske ligger vår uppgift – och det är en viktig uppgift - i bevarandet av dessa platser och att hålla dem öppna och omöblerade för stora samlingar, om det så är för en konsert, en minnesstund eller en demonstration.

Nyckelord: demokrati, demonstration, möten, torg, gestaltning

Abstract

The public squares have played a role in democratization processes for hundreds of years and still seem to play an important role, even though a large part of the political organization today takes place on the internet. 2020 has been a year with a number of large demonstrations across the world - despite a global pandemic. This essay aims to examine physical structures in places used in political gatherings today. These places are called democratic arenas in this essay. The aim is to discuss what constitutes a democratic place and how these can be shaped.

Through a literature study, interviews and site studies, this essay examines how the physical design of a space can influence political behaviour. The question *What are the factors that come into play when we choose a place for demonstrations and manifestations?* is answered by an examination of the physical context and contemporary influences such as the commercialization and globalization of public architecture. Several authors believe that the accessibility of the square risks being undermined by an increasingly private influence. But can a place only be private or public, or can a private place also be public in a certain sense? By looking at Swedish law enforcement, it turns out that places such as private malls are also covered and can be used for demonstrations. However, a number of social factors such as symbolism and norms expressed in public space also play a role in whether a place is used for demonstrations.

The question of the square as a democratic arena leads to the conclusion that it is both social and physical aspects that affect if a place is used for demonstrations. The location and visibility of the place in the city is as important as its historical or political value to those who use it. The size of the place and whether it is furnished or not also plays a big role in how many people can gather there. The reasons why a place is used for political gatherings are many and deals with the city's morphology and the place's symbolic values, something that is difficult for a landscape architect to influence. Perhaps our main task – and it is an important one - is to preserve these places and to keep them open and unfurnished for large gatherings, whether it is for a concert, a memorial service or a demonstration.

Keywords: democracy, demonstrations, public space

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1. Mål och syfte.....	8
1.2. Frågeställning	8
1.3. Begreppsförklaringar.....	8
1.4. Material och metod	9
1.4.1. Litteraturstudie	10
1.4.2. Intervjustudie	11
1.4.3. Platsanalyser.....	12
1.5. Avgränsning.....	12
1.6. Disposition	13
2. Torget som demokratisk arena	14
2.1. Demonstrationer – det konfliktfyllda rummet.....	14
2.2. Demokratiska roller och scenen för dem.....	15
2.3. Torgets historia kopplat till demokratiutövning	17
2.4. Det offentliga och det privata rummet	20
2.4.1. Den ökade privatiseringen av torget.....	22
3. Torgets sociala, fysiska och kontextuella förutsättningar	24
3.1. Det sociala rummet – Torgets roll i skapandet av normer.....	24
3.1.1. Territorialitet	24
3.1.2. Torgets normer, symbolik och materialitet.....	26
3.1.3. Minnespraktiker och minnesplatser	30
3.2. Den fysiska platsen – Torget som mötesplats	32
3.2.1. Mötets demokratiska kraft	32
3.2.2. Torgets särställning	33
3.2.3. Den fysiska platsens vikt för demonstrationer	34
3.2.4. Plats och politik	36
3.2.5. Torgets demokratiska utformning.....	39
3.2.6. Var organiseras demonstrationer?	43
3.2.7. Behövs det nya platser för protester?.....	45
3.3. Stadsanalys som verktyg.....	46
3.3.1. Space Syntax	46
3.3.2. Lynch Stadsbilsanalys.....	48
4. Platsanalyser	49
4.1. Möllevångstorget som demokratisk arena	50
4.2. August Palms plats som demokratisk arena	57
5. Diskussion	62
6. Reflektioner	72
7. Vidare forskning	74
Källförteckning	75
Figurförteckning.....	79
Tack.....	80
Bilaga 1	81

1. Inledning

När jag började planera för den här uppsatsen i slutet av 2019 var min plan att bevaka olika förstamajfiranden i Sverige samt att besöka olika torg runt om Europa som är kända för att användas som samlingsplatser för demonstrationer. I januari 2020 upptäcktes viruset covid-19 i Wuhan i Kina och det blev tydligt att de planerna inte skulle bli så självklara. I mars, två månader senare, drabbade den globala pandemin Sverige med kraftiga rekommendationer angående social distansering och begränsningar i hur många människor som fick samlas på samma plats. Förstamajtågen ställdes in. I Malmö hängdes röda tyger ut från fönstren, folk tycktes ta det de hade hemma: en duk, en t-shirt, ett påslakan. Politiska budskap tejpades upp på insidan av rutorna. Även blå fanor gick att skymta i vissa fönster, ett blåmönstrat japanskt tyg, en blågrå version av det periodiska systemet uppsatt på fönstret ut mot gatan.

Jag cyklade förbi en liten familj klädd i rött, två vuxna och fyra barn. De gick längs med gatan och barnen skanderade slagord och viftade med sina hemmagjorda plakater. Några bilar åkte tutande ned längs Nobelvägen på rad med röda flaggor vajande i vårbåsten. Människor fortsatte använda staden för att uttrycka sig, även när de offentliga utrymmena blivit synonyma med smitta. Det glädde mig, men jag tänkte också att det nog inte skulle bli så mycket med den här uppsatsen. Går det att göra en undersökning av demonstrationens plats i offentliga rum, mitt i en pandemi?

Tjugofem dagar senare skakar George Floyds död i samband med ett polisingripande om USA i grunden. Med *Black Lives Matter*-rörelsen i centrum ger sig hundratusentals människor ut, världen över, och demonstrerar mot rasism och våld – restriktioner och nedstängningar av samhällen till trots.

Söndagen den 9 augusti hålls det val i Belarus. Den sittande presidenten, Alexandr Lukasjenko, utropas till segrare med 79,7 procent av rösterna mot utmanaren Svetlana Tichanovskajas 6,8 procent. Valresultatet leder till massiva protester där hundratusentals samlas i återkommande demonstrationer på Minsks gator för att uttrycka sitt motstånd mot det de ser som valfusk (TT, 2020).

Det finns en slagkraft i att mötas i det offentliga rummet och uttrycka sitt missnöje och sin längtan som inte ens en global pandemi tycks rå på. Men vilka platser samlas vi på? Vad är det för faktorer som spelar in när vi väljer att använda oss av en plats för demonstrationer och manifestationer? Demokrati är en aspekt som ofta nämns inom stadsplanering och gestaltning, men hur ser en demokratisk utformning ut? Om vi ser demonstrationer och manifestationer som en symbol för folkligt demokratiutövande – är utformningen av den fysiska platsen relevant?

1.1. Mål och syfte

Målet är att undersöka fysiska strukturer och utformningen på platser som används för politiska samlingar idag, samt beskriva torgens betydelse för ett demokratiskt samhälle. Genom att göra platsanalyser på två torg utifrån de teorier jag läst, för att sedan dra slutsatser kring deras gestaltning och sammanhang hoppas jag få en djupare förståelse för vad som utgör en demokratisk plats samt få en insikt i hur olika ideal formar platser och hur det kan påverka om en plats uppfattas som demokratisk.

Syftet är att få en förståelse för om, och i så fall hur, fysiska strukturer kan uppmuntra till demokratiskt utövande i form av manifestationer och demonstrationer, samt hur byggnadsidealen kopplat till detta har förändrats under åren. Här undersöks också vilka krafter och åtgärder som begränsar och lägger hinder i vägen för att människor ska kunna samlas och demonstrera.

Huvudsyftet är att diskutera vad som utgör en demokratisk plats och hur dessa kan gestaltas.

Målgruppen är yrkesgruppen landskapsarkitekter men även kommuner och människor som är intresserade av planering av demokratiska platser.

1.2. Frågeställning

Uppsatsens syfte har mynnat ut i en huvudfråga som besvaras med hjälp av tre underfrågor.

Huvudfråga

- Vad det är för faktorer som spelar in när vi väljer en plats för demonstrationer och manifestationer?

Underfrågor

- Hur är dessa demokratiska arenor utformade och var ligger de?
- Vilken roll har platser som används för politisk manifestering i dagens offentliga rum?
- Tas det hänsyn till dessa platser i dagens planering?

1.3. Begreppsförklaringar

Demokratiska arenor

Med demokratisk arena menas i denna uppsats *en fysisk plats som människor tar i anspråk för att göra sin röst hörd*. Platserna kan vara en park, en gata eller ett torg som tillfälligt används som samlingsplats för politiska möten eller manifestationer (Parkinson 2012).

Demokratiska roller

De åtaganden en medborgare gör i ett samhälle som verkar för demokratin. Det kan vara att tala om politik, rösta i ett val eller att delta i en demonstration eller debatt (Parkinson 2012).

Appropriation

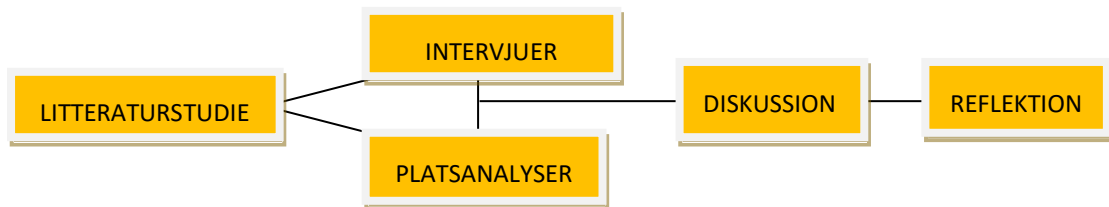
Appropriation är ett begrepp som jag använder utifrån filosofen Henri Lefebvres definition. Enligt Lefebvre är appropriation när människor tar ett rum i besittning. Lefebvre menar att det är först när människor lämnar fysiska avtryck på rummet som rummets sociala ordning kan utmanas, vilket i grunden kan förändra samhället. (Lefebvre 1991, 1996). Exempel på appropriationer i staden kan vara gerillaodling, street art eller uppbyggande av skejtanläggningar. I den här uppsatsen kommer också mer tillfälliga appropriationer gå in under detta begrepp. Arkitekturforskaren Mattias Kärrholms definition av territoriell appropriation går att sammanfatta som att upprepat använda ett område som sitt eget (Kärrholm 2004). Demonstrationer är inte en permanent förändring av det fysiska rummet, men skapar under några timmar en dramatisk skillnad i det då ett större antal människor tar det i besittning.

1.4. Material och metod

Tanken med denna uppsats var att göra platsbesök under demonstrationer på olika torg runt om i Sverige och observera och analysera såväl rörelsemönster som fysiska förutsättningar på platserna och hur dessa används. Tyvärr så var detta inte möjligt på grund av de restriktioner som Covid19-pandemin inneburit. I stället har litteraturstudier fått ta en större plats. Platsbesök har gjorts på två närliggande torg och platsanalyser har därför gjorts under andra förutsättningar: utan att kunna observera demonstrationer. Intervjuer har gjorts som ett komplement till litteraturstudien och platsanalyserna för att få en insyn i hur såväl användare av torget, som "skapare" av torget tänker angående torget som en demokratisk arena. Tanken är att få en bild av hur såväl akademien, yrkeskåren och brukarna av en plats förhåller sig till tankar om demokrati i planeringen av våra offentliga rum.

I denna studie använder jag mig av en induktiv forskningsstrategi som är ett explorativt och empiridrivet tillvägagångssätt att samla information (Tjora 2012). Syftet är att skapa en förståelse, snarare än en förklaring i relation till uppsatsens huvudfråga, något som ofta är synonymt med kvalitativ forskning (ibid.). Förhoppningen är att kunna studera ett fenomen på djupet och därför har jag valt att utgå från en metodisk triangulering där jag tar in olika typer av data genom olika insamlingsmetoder och källor (ibid.). Uppsatsen utgår ifrån en

litteraturstudie, en intervjustudie och platsanalyser där jag använt mig av observation som metod. Triangulering av empirin har gjorts genom att jämföra resultatet från intervjuerna och platsanalyserna med det som framkommit i litteraturstudien. Sambandet förklaras i metodmodell nedan, se figur 1.

Figur 1, Metodmodell

1.4.1. Litteraturstudie

Litteraturstudien har använts för att skapa en bakgrund och förståelse för såväl platsanalyserna som uppsatsens frågeställning. Data har insamlats och klassificerats genom en indelning i olika teman – bakgrund, det sociala rummet och det fysiska rummet - för att strukturera upp uppsatsen och försöka svara på frågeställningen. Litteraturstudie syftar till att diskutera olika typer av källmaterial från humangeografi, historia, filosofi, samhällsplanering, urbanteori och landskapsanalys.

Litteraturstudien baseras till stor del på professorn J. R. Parkinsons bok *Democracy and Public Space* som varit en stor inspiration och hjälp till att förstå varför de demokratiska arenorna är av vikt inom samhällsplaneringen och vilka fysiska förutsättningar som kan påverka hur demonstranter tar sig an en plats. Mattias Kärrholms avhandling *Arkitekturens territorialitet* har också varit av stor vikt för att förstå de sociala dimensionerna av de demokratiska arenorna.

Eftersom två av intervjupersonerna är från vänsterinriktade politiska grupper tas även exempel i Johan Pries och Andrés Brink Pinos undersökningar kring högerextrema grupperingar i Lund för att få en variation av källmaterial (Pries & Brink Pino 2019).

En kritik mot litteraturstudien är att en tolkning sker av källorna då insamlat data bearbetas genom ett subjektivt filter. Även urvalet av källor är i viss mån präglad av en subjektiv uppfattning av vad som är av intresse för uppsatsens frågeställning. J.R Parkinsons bok har ett uttalat mål att hävda den offentliga platsens vikt för det demokratiska samtalet, vilket med stor sannolikhet även påverkar resultatet av denna uppsats. Något att ta hänsyn till är att allt källmaterial inte är utifrån en svensk kontext vilket i vissa fall kan riskera att bli missvisande. Lagar, regler och föreställningar om den offentliga platsen kan variera beroende på vilket land man utgår ifrån. Även samhällstrender kan variera. Ett exempel

finns i avsnitt 2.1.4 som behandlar en ökad privatisering av torgen. Detta är framför allt någonting som sker i Nordamerika där privat-offentliga samarbeten och *Business development districts* är en mer utpräglad strategi för att städa upp områden och det mesta av källmaterialet är därför från USA eller Storbritannien (ex. Zukin (1995), Sorkin (1992), Harvey (1989, 2006) och Madanipour (1998)). Det går därför inte att applicera samma slutsatser som källmaterialet gör på ett svenskt exempel, även om användandet av källorna kan lyfta upp tendenser som finns i samhället.

1.4.2. Intervjustudie

På grund av att platsanalyser inte kunde göras under demonstrationer gjordes en intervjustudie för att få en insyn i informanternas åsikter och erfarenheter. För att besvara uppsatsens frågeställning används primära data utifrån informanternas subjektiva perspektiv på vad som skapar en demokratisk plats.

Intervju används som metod när man vill studera attityder, erfarenheter och åsikter (Tjora 2012). En semistrukturerad intervju utgår från ett manus med frågor, men att intervjuaren tillåter informanten att avvika från dessa under intervjun. Detta kan leda till att informanten kan komma in på teman eller moment som intervjuaren kanske inte själv tänkt på, men som kan visa sig relevanta för undersökningen (ibid.).

Semi-strukturerade intervjuer har gjorts med tre personer. Två av intervjupersoner är aktiva i olika politiska föreningar och bidrar därigenom med användarnas perspektiv. Dessa intervjuer genomfördes digitalt via Zoom. En tredje intervjuperson är en gestaltande landskapsarkitekt som är intervjuad för att få yrkeskårens perspektiv på uppsatsens frågeställning. Denna intervju skedde via telefon. Ett frågeformulär (se bilaga 1) hade skickats ut till informanterna innan intervjun samt en sammanfattning av uppsatsens syfte och frågeställningar.

Eftersom denna undersökning är metodiskt induktiv och explorativ så passar en intervjustudie bra för att undersöka informanternas *personliga* upplevelser av demokratiska arenor (ibid.). Detta är också den största kritiken mot intervjun som forskningsmetod – den behandlar uteslutande informantens subjektiva bedömning av frågorna (ibid.). Ytterligare en kritik som kan föras fram är att intervjuerna, på grund av Covid19 pandemin, var tvungna att hållas på telefon och via teams/zoom. Djupintervjuer är framför allt tänkta att ske ansikte mot ansikte, både för att bygga ett förtroende och för att användandet av kroppsspråk berikar samtalet (Tjora 2012). Digitala videosamtal som Zoom och Teams är därmed ett bättre alternativ till telefonsamtalet och möjliggör en mer personlig kontakt där intervjuaren och informanten kan se varandra.

Intervjuerna har behandlats som ett källmaterial i resultatdelen för att undvika upprepning och förenkla läsningen. Det finns också en poäng i att presentera

intervjuerna i samband med teorin för att undersöka hur de intervjuades åsikter stämmer överens med teorin. Viktigt är att understryka att det som framkommit under intervjuerna är den intervjuades subjektiva uppfattning och personliga uttalanden, därför är de också markerade ”intervju” i löpande källhänvisning.

1.4.3. Platsanalyser

För att få en utökad förståelse för de teorier som framkommit i litteraturstudien har platsanalyser på två platser i Malmö utförts. Valet av platserna Möllevångstorget och August Palms plats gjordes med hänsyn till att de regelbundet används för demonstrationer. Syftet har varit att undersöka platsernas materiella och immateriella värden och försöka svara på om dessa påverkar hur platsen används för demonstrationer.

Möllevångstorget och August Palms plats har kartlagts och teorier kring territorialitet, Lynch-analys och Space Syntax har applicerats för att kunna analysera deras rumsliga struktur och sammanhang.

Platsanalyser gjordes under två dagar med den huvudsakliga metoden observation. Data samlades in i form av fältanteckningar, fotografering och skiss på plats, vilket därefter bearbetades i kartmaterial och genom komplettering av historiska data. En av anledningarna till valet att göra observationsstudier var syftet att få en uppfattning om hur torgen *faktiskt* används, studera vad människor gör till skillnad från vad de säger (Tjora 2012).

En kritik mot platsanalyserna i uppsatsen är att de huvudsakligen är gjorda under dagtid och under ett relativt kort tidsspann. Tidpunkten för när observationerna sker kan påverka resultatet, men även formen av datainsamling kan störa och påverka de som observeras (Tjora 2012). Ibland kan det vara så att forskaren inte heller förstår vad som sker, eller blir påverkad av sin egen subjektiva uppfattning (ibid.) För att få en så representativ bild som möjligt blir det därför viktigt att göra flertalet observationer, under flera olika tidpunkter. Arbetet med fältanteckningar är också mycket viktigt i observationsstudier för att kunna notera de centrala händelserna på ett bra sätt (Tjora 2012).

1.5. Avgränsning

Jag kommer inte diskutera åsiktsfrihet och vilka som bör och inte bör få ta det offentliga rummet i anspråk. Jag kommer inte heller att i närmare detalj diskutera vilken effekt ett mer digitaliserat samhälle får på de offentliga platserna.

Uppsatsen kommer framför allt att fokusera på demonstrationer och inte gå in på kulturella event eller uttryck som teateruppträdanden eller utövande av street art. Dessa är angränsande företeelser, och relevanta för torget som en demokratisk plats, men riskerar att göra ämnet för brett. Skiljelinjen dras vid

uttalat politiska aktioner som exempelvis Fridays for Futures utställning av skor på stadshustrappan, eller direkt politiska budskap eller aktioner. För att avgränsa arbetet kommer uppsatsen framför allt att fokusera på de evenemang som består av människor som fysiskt samlas på en plats i ett politiskt syfte. Kommersiella aktiviteter som handel och marknader kommer inte heller behandlas ingående.

Uppsatsen är främst avgränsad till torget som plats, även om gaturummet spelar en stor roll i användandet av staden som politisk arena. Motivet till denna avgränsning är en upplevelse av att torgen kan ha en tydligare utformning som går att analysera utifrån demokrati-principer medan ianspråktagandet av gaturummet framför allt har sin styrka i att demonstrationen hämmar gatans tänkta funktion – exempelvis stoppar biltrafiken. Detta är visserligen intressant men då jag valt att fokusera på rummets fysiska utformning lämpar sig torget bättre som undersökningsobjekt.

1.6. Disposition

Uppsatsen består av fyra delar. Den första delen av uppsatsen syftar till att ge en bakgrund och ett sammanhang till varför torgen har använts som en plats för utövande av demokrati, hur demokrati kan definieras och olika samhällspolitiska trender som påverkar torgets funktion som en demokratisk arena.

Den andra delen syftar till att undersöka den sociala dimensionen som ett rum kan ha, och hur detta påverkar människors möjligheter att använda torget som en demokratisk arena. Den tredje delen går in på den fysiska utformningens påverkan på det samma.

Den fjärde delen av uppsatsen består av platsanalyser som genomförts på två torg i Malmö: Möllevångstorget och August Palms plats. Teorierna från del två och tre bearbetas och appliceras i undersökningar och inventeringar. Syftet är att se vilka metoder som går att använda sig av för att analysera torgen utifrån ett demokratiskt perspektiv, där framför allt Lynch stadsbildsanalys och Mattias Kärrholms territorialitets-teori får stå i fokus och bidra med analyser av såväl den fysiska som sociala dimensionen av rummet.

Därefter följer en diskussionsdel som diskuterar såväl litteraturen som platsexemplen samt tar in en mer personlig vinkel och egna tankar kring studien.

2. Torget som demokratisk arena

Den här uppsatsen har sin utgångspunkt i torget som demokratisk arena. Detta första kapitel syftar till att måla upp den bild som torget som demokratisk arena verkar mot. Torget har använts som en samlingsplats för meningsutbyte och möten under tusentals år. Demonstrationer och politiskt utövande ses i denna uppsats som en koncentrerings och symbolisering av ett demokratiskt rum. I den första delen av detta kapitel kommer därför demonstrationens koppling till stadsrummet behandlas (1.1). Demokratiska roller och begreppet demokrativärden undersöks för att få ett sammanhang till vilket politiskt rum de demokratiska arenorna verkar i (1.2). För att få en djupare förståelse för torgets koppling till demokrati – och maktutövande – kommer detta kapitel även att behandla torgets historia (1.3). Avslutningsvis kommer begreppen offentligt och privat att diskuteras (1.4).

2.1. Demonstrationer – det konfliktfyllda rummet

”**Demonstration** (latin demonstra’tio ’utpekning’, ’påvisande’, av demo’nstro ’noga visa’, bestämt utpeka’), protest eller meningsyttring som görs på ett uppmärksammat sätt.” (Nationalencyklopedin 2020a)

I tidningarna går det att läsa om blodiga demonstrationer där både polis och aktivister kritiserar. Oavsett om det är tonåringar som står utanför regeringshusen och protesterar för en bättre klimatpolitik med *Fridays for Future* eller om det är människor i svarta masker på gator och torg som demonstrerar i sympati med *Black Lives Matter* så väcker dessa skeenden känslor.

Samhällsteoretikern Richard Sennett betonar att det offentliga rummet är en plats för meningsutbyten och demokratiska dialoger, där vi kan möta och ha ett utbyte med *den andre*, den vi inte känner och inte vet något om (Sennett 1990). Sennett menar att detta möte bör generera någon form av konflikt för att människor fullt ut ska kunna skapa en ny förståelse för varandra. Utifrån Hanna Arendts skrifter om Nazi-Tyskland diskuterar Sennett hur fokus på en gemensam identitet och en konfliktfri tillvaro inte bryter med ett destruktivt förflutet. Om alla bara accepterar det som skett, utan att ta avstånd och skapa en konflikt med det förflutna, så går det inte heller att bryta med det förflutna. Utan att bryta med det förflutna, som Förintelsen i detta fall, så går det inte heller att bana väg för en ny framtid. Om det goda samhället och goda sociala relationer likställs med en tillvaro utan konflikt där människor lever i harmoni så riskerar konflikter att undertryckas i stället för att artikuleras. Det i sin tur kan leda till att våldet

eskalerar. Sennett menar att vi måste ge upp tanken om ett totalt friktionsfritt samhälle och i stället bana väg för ett mer öppet samhälle där konflikter kan uttryckas (ibid.).

John R Parkinson, professor i social och politisk filosofi, hävdar att konflikter inte uppstår för att det är något fel på demokratin. Konflikterna kommer inte heller att försvinna, menar Parkinson, utan de är oundvikliga i en storskalig, komplex och sammanlänkad stad. Att hantera konflikter däremot, är alltid demokratiskt skriver författaren (Parkinson 2012).

Figur 2. Foto från en Black Lives Matter-demonstration i Stockholm, Sergels torg

2.2. Demokratiska roller och scenen för dem

Demonstrationer är en form av utomparlamentariska ageranden som ibland innebär problem och konflikter. Ulf Stahre hävdar dock att dessa rörelser också står för dynamik och förändring (Stahre 2004). Medborgarna engageras på samma gång som beslutfattare på ett direkt sätt får möta opinionen. Rörelserna agerar som ett komplement till den parlamentariska demokratin. När det politiska systemet upplevs trögt för rörelserna in nya frågor i samhällsdebatten och driver på utvecklingen. Författaren tar upp trädkramarrörelsen som ett exempel, där de stora almarna i Kungsträdgården sparades till följd av rörelsens protester. Ett annat exempel är byalagsrörelsens protester mot rivningarna av flera kvarter i Stockholm som författaren menar har öppnat upp för en ökad medborgardialog i

kommunen. Detta, menar Stahre, är ett bevis på att proteströrelser både fördjupar och utvecklar demokratin (ibid.).

Parkinson (2012) tar detta ännu längre och menar att demokrati är beroende av att människor agerar, mentalt och fysiskt. Parkinson jämför demokratin med en teaterpjäs där det krävs att medborgarna agerar enligt vissa roller, det kan vara rollen att rösta, rollen att tala om politiska frågor eller rollen att hävda sina åsikter och krav. För detta krävs olika typer av scener, eller arenor som de kallas i denna uppsats. Det kan ske virtuellt, på internet och i tidningar, men det sker också på fysiska platser. För att tala om politik ställs inga större krav på platsen, det kan ske i alla typer av miljöer: hem, barer eller där människor interagerar med varandra. Platser för att offentligt hävda sina åsikter och krav, som i en demonstration, menar Parkinson, är betydligt färre (Parkinson 2012).

Parkinson hävdar att det går att bedöma hur hälsosam en demokrati är genom att se hur väl narrativet som berättas på gatunivå är representerat i det formella beslutsfattandet. Det gör också att fysiska platser där människor kan samlas och uttrycka sina åsikter blir viktiga. En demokrati som saknar en specifik plats där människor kan samlas och göra detta, är en svagare demokrati, menar Parkinson. Författaren hävdar att om medborgarna inte upplever att beslutsfattarna lyssnar på deras åsikter och krav, eller om det inte finns platser där de kan uttrycka dessa, så kommer medborgarna inte heller ta demokratin på lika stort allvar. I en sådan demokrati är det lättare att ta beslut som varken måste redovisas eller försvaras (Parkinson 2012).

Problemet när människor pratar om olika politiska frågor sinsemellan är att folk tenderar att prata med dem som är av samma åsikt som dem. Det kan lätt leda till polarisering, något som har både positiva och negativa konsekvenser. Det positiva är att minoriteter, vars åsikter lätt försvinner i den stora massan, har lättare att artikulera och få fram sina frågor. Den negativa konsekvensen är att extremism lättare får fäste när alternativa synpunkter uteblir i den egna sfären. Därför, menar Parkinson, kan konflikter som yttras i det offentliga, ute i staden, lättare diskuteras och bidrar till att bryta upp en allt för stark polarisering (Parkinson 2012).

Om vi förväntar oss att människor ska organisera sig över sociala gränser och grupper, eller när vi förväntar oss att en konflikt kommer uppstå, så tenderar vi att förflytta sammanslutningen till en specifikt utsedd plats. En plats där konflikten kan uppmuntras men kontrolleras i en mer formell miljö. Där det finns formella regler och överenskommelser om hur konflikten kan uttryckas på ett civiliserat sätt, eventuellt kontrollerat av en medlare, ordförande eller talare. Oftast sker demonstrationer, som är en form av kontrollerad konflikt, i öppna rum i offentligheten, där människor från olika delar av staden kan samlas. I många fall tycks dessa offentliga rum vara torg (Parkinson 2012).

Torget som demokratisk arena

När det talas om torget som en demokratisk arena hamnar samtalet snabbt i vad demokrati verkligen är. Det är ett komplext begrepp som kan användas på många olika sätt. Nationalencyklopedin definierar den språkliga betydelsen som folkmakt eller folkstyre (Nationalencyklopedin [NE] 2020b).

Det som kallas för folkmakt kan utformas på olika sätt i den politiska demokratin. Organiseringen kan ske genom *direkt demokrati*, i vilken samtliga medborgare fattar de politiska besluten. Detta sker nästan endast genom folkomröstningar i den moderna staten. Det kan också ske genom *indirekt* eller *representativ* demokrati, där medborgarna väljer sina representanter som sedan fattar de politiska besluten (NE 2020b). Organiseringen av demokratin ska verka för och upprätthålla en stats demokrativärden. Författarna Michael Giljam och Jörgen Hermanson lyfter i sitt forskningsprogram exempelvis demokrativärdena ”*politisk jämlikhet, politiskt deltagande, tolerans för andras uppfattningar och hänsynstagande till minoriteters och individers rättigheter*” (Giljam & Hermanson 2003).

Författarna menar att demokratin som modell innehåller en bredd av skyldigheter men även möjligheter, rättigheter och friheter som grundar sig i olika demokrativärden (Giljam & Hermanson 2003). Hur väl exempelvis demokrativärdet ”politisk jämlikhet” definieras och efterföljs varierar dock mellan olika länder. Demokrati är rätten att kunna yttra sina åsikter fritt, att demonstrera på gator och torg, att få visa missnöje mot makthavare och att kunna delta i fria och rättvisa val. En annan aspekt av demokratin handlar om subtila rättigheter som att känna sig trygg och kunna uttrycka sig i det offentliga rummet (ibid.).

Demonstrationer ligger utanför den parlamentariska demokratin och landar i en kombination av direkt demokrati och parlamentarisk demokrati. Viljan bakom demonstrationen är att förändra något i samhället, men samtalet sker framför allt genom agitation och uppslutning bakom en gemensam fråga. Där nås visserligen konsensus, men bara inom den egna gruppen. Det demokratiska värdet i demonstrationen är i dess ifrågasättande av den parlamentariska demokratin. Den håller beslutsfattarna på tå och får dem att se att deras beslut inte går obemärkta förbi (Parkinson 2012).

2.3. Torgets historia kopplat till demokratiutövning

När det talas om torget som en plats för demokratisk dialog tas den grekiska antikens *Agora* eller romarrikets *Forum* ofta upp (Wikström & Olsson 2012). Men vad menas med dessa historiska begrepp? Går det att dra lärdom av dessa platserns historia när vi diskuterar hur våra torg används idag och vilka risker det finns i utvecklingen av dem?

Agora

I antikens Grekland var *Agora* ett centralt beläget och avgränsat rum som fungerade som stadens eller byns torg. Invid *Agora* låg stadens viktigaste domstolsbyggnader. Men *Agora* var inte endast en plats för stadens administration utan också en plats för många olika aktiviteter, från handel till religiösa riter och danser. På torget kunde de som räknades som fullvärdiga medborgare (inte kvinnor, barn eller slavar) delta i offentliga rättegångar och det var på *Agora* de viktigaste politiska händelserna utspelade sig. Omröstningar, rådslag och diskussioner ägde rum på *Agora*. *"Närheten, tätheten och differentieringen av verksamheter på Agora gjorde detta till ett utmärkt rum för demokratiskt utövande och medborgerlig interaktion"* (Badersten 2002). Med *Agoras* centrala funktion för politiska, sociala, kommersiella och religiösa aktiviteter blev platsen en symbol för stadens självstyre och grekisk civilisation i dess helhet. Ett tydligt exempel på detta är det faktum att utrymmet kring torget var det första som mättes upp och säkrades när nya städer anlades (ibid.). Med tiden kom dock *Agora* att användas mer och mer som en marknadsplats och mynnade till slut ut i en plats som endast användes för kommersiella aktiviteter (Webb 1990).

Forum

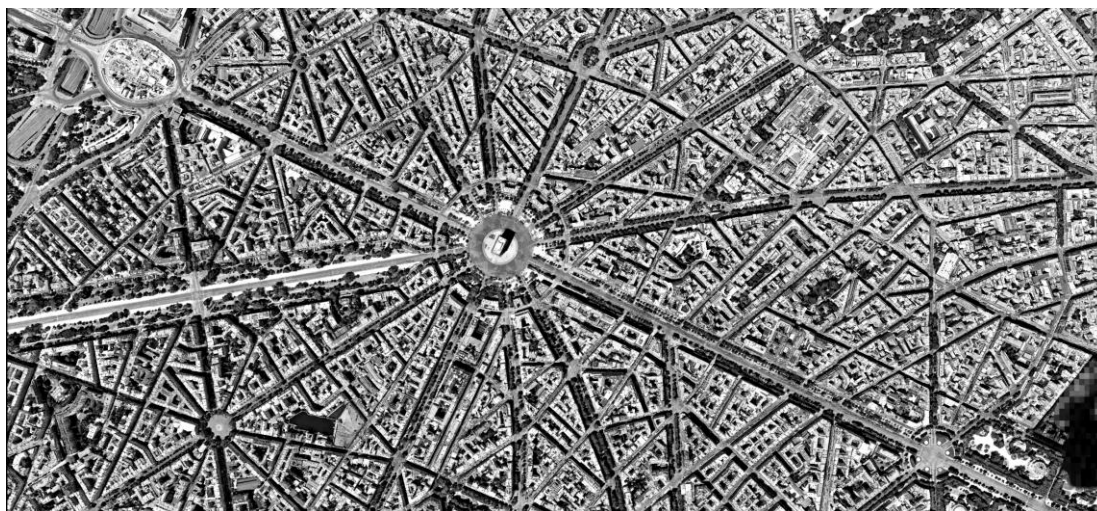
Romarrikets *Forum* är ett annat begrepp som ofta dyker upp när det talas om torget och demokrati. *Forum* liknade den grekiska *Agora* som en central samlingsplats i staden men utformningen av själva torgplatsen skiljde sig åt. Om den grekiska *Agora* var en asymmetrisk och öppen plats, som endast var delvis inramad av offentliga byggnader, så var Roms *Forum* i stället gestaltat som ett slutet uterum, en rektangulär yta med byggnader runt alla fyra sidor (Badersten 2002). I övrigt var dock idén den samma och *Forum* fungerade som stadens hjärta och centrum. *Forum* var platsen för stadens religiösa byggnader men där pågick även en mängd politiska, kommersiella och sociala aktiviteter (ibid.).

Under det första århundradet förändrades dock *Forum* i samband med att romarriket blev en imperialistisk stat, styrd av en allsmäktig kejsare. Detta speglades tydligt i det offentliga rummet. Den offentliga platsen fick en alltmer monumental karaktär och *Forum* byggdes om för att till slut helt inneslutas av omgivande bebyggelse. Från att ha varit en plats för samtal, diskussion och politisk debatt blev *Forum* en plats för herraväldet, propaganda och kejsarlig personkult. Det offentliga rummet reglerades, blev rationellt och enhetligt. Gestaltningen blev ett verktyg för maktutövande och kontroll i stället för att skapa en plats att mötas och samtala. I stället blev gatan den arena där uppror och protester fick ta plats. Folkmassorna som drog genom staden med krav på ökat inflytande gjorde i praktiken att gatupolitiken blev en aktiv del av den romerska konstitutionen (Badersten 2002).

Maktens och revolutionernas torg

På medeltiden utformades torgen som små avgränsade handelsplatser där gatorna anslöt till torgen i dess hörn. Men under 1500-talet förändrades Europas maktpolitiska karta vilket tog sig tydliga rumsliga uttryck. Stadsrummet skulle erövrats och maktens nya formspråk visade sig i huvudsak i tre komponenter: gestaltningen av gatan, stadens geometriska rutnätsform och torgens omvandling till monumentalplatser. Monumentalplatserna var centrala platser i staden som ofta bildade utgångspunkter för de nya breda avenyerna. Torgen kunde vara rektangulära, där gatorna anslöt i torgets mitt, eller cirkelformade, där gatorna sammanstrålade i en central punkt. För att markera maktens tydliga närvaro placerades ofta en staty, "härskarstatyn", i torgets mitt. Detta var ett nytt inslag i den europeiska stadsbilden (Badersten 2002). Hausmanns ombyggnation av Paris under slutet av 1800-talet är ett tydligt exempel på denna typ av utformning (Willsher 2016).

Det finns många exempel på hur gestaltningen av städerna och torgen har använts som ett sätt att uttrycka makt. Tydligast går det att se i diktaturer, som Nazityskland eller Sovjetunionen, med stora samlingsplatser och maktens symboler i fokus (Parkinson 2012). Gestaltning har även använts på mer subtila sätt för att kontrollera dem som rör sig på platsen. Kritiken mot Hausmanns Parisplan låg bland annat i att bygget av vida avenyer var till för att militären lättare skulle kunna manövrera och trycka ned beväpnade upplopp (Willsher 2016).

Figur 3. Flygfoto över Paris gatunät. Triumfbågen i centrum.

2.4. Det offentliga och det privata rummet

När vi talar om torget som plats behöver vi reda ut begreppet offentligt rum som torget omfattas av. Inom plan- och bygglagen benämns den offentliga platsen som *allmän plats* vilket syftar till ett område som är avsett för gemensamma behov och regleras i detaljplan (Boverket 2017). Detta gäller platser som torg, allmänna vägar, gator, parker och hamnområden som är tillgängliga för allmänheten. De offentliga platserna omfattas av ordningslagen som reglerar allmänna sammankomster. Med en allmän sammankomst avses, enligt lagen, en sammankomst som anordnas för allmänheten eller som allmänheten har tillträde till. Detta innefattar bland annat demonstrationer, men även konserter och bio-föreläsningar. Rätten att hålla en allmän sammankomst är garanterad i grundlagen men på offentliga platser krävs det ett tillstånd från myndighet (SFS 1993:1617 *Ordningslagen* kapitel 2, 4§).

Begreppen offentligt och privat ställs ofta i motsats till varandra och uppdelningen av dem är starkt befäst i vårt samhälle. Det som är privat kan inte vara offentligt och tvärt om. Termen privat är dock dubbeltydig. Det privata kan syfta till det intima rummet, hemmet, i kontrast till det offentliga rummet, till exempel staden eller torget. Det kan också beskriva den privata egendomen eller privata kommersiella intressen i kontrast till de allmänna intressena (Wikström & Olsson 2012).

Begreppen offentligt och privat – en kategorisering

Parkinson motsätter sig den tydliga uppdelningen i privat och offentligt som varandras motsatser (Parkinson 2012). Författaren hävdar att begreppen ”offentligt” och ”privat” inte är ting som det går att dra en skarp linje mellan. I stället för att svartvitt kategorisera platser som antingen offentliga eller privata tycker Parkinson att vi borde fokusera på de specifika syften och värden som en plats har. Parkinson delar upp offentlighet i fyra olika kategorier:

1. Platser som är tillgängliga för alla, där det som händer på platsen kan observeras av alla. Detta är platser där främlingar kan mötas, dit alla har tillträde
2. Platser som är av allmänhetens intresse. Dessa resurser kan vara rent vatten, kollektivtrafik eller den byggda eller naturliga miljön.
3. Platser som påverkar allmänheten; där de människor som har ansvar över kategori 2 befinner sig. Exempelvis politiker eller i en bred definition: alla människor.
4. De platser och ting som ägs av staten eller människorna i kategori 3, som bekostas genom kollektiva resurser som skatter. Exempelvis regeringshus, nationalparker eller militärbaser.

Den första av Parkinsons offentlighets-kategorier hänvisar till en fysisk plats som är öppen och tillgänglig för alla. *Den andra kategorin* behandlar offentlighet utifrån de ting som berör, påverkar eller är till allas fördel. Exempel är offentliga rekreationsytor som parker, den byggda och naturliga miljön och kollektivtrafik. Offentlighet utifrån *kategori tre och fyra* innebär ett flertal fler platser som:

- Platser för utövande av demokratiska roller – demonstrationer eller politisk agitation mm. – som torg, speakers corners och breda gator.
- Monument och gaturum där folket blir representerat för sig självt, förankrat i identiteter och minnen; och
- Platser som ägs av "allmänheten" för andra kollektiva syften, som huserar polis, militär och regering (Parkinson 2012).

På samma sätt finns det kategorier inom det privata

1. Platser som inte är tillgängliga för alla
2. Platser och ting som framför allt är i vissa individers intresse, inte kollektivets.
3. De människor som tar hand om dessa privata intressen
4. Platser som är individuellt ägda.

Kategorierna är flytande och platser som är offentliga inom ett kriterium kan vara privata i ett annat (Parkinson 2012). Denna lista, menar Parkinson, visar att offentliga och privata platser inte endast handlar om ägande. Även i ordningslagen anses privatägd mark vara en offentlig plats om den redovisas som allmän plats i detaljplan eller om den stadigvarande används för trafik (SFS 1993:1617 *Ordningslagen* kapitel 1, 2 §). Det gör att exempelvis de allmänna ytorna i inomhusgallerior räknas som offentliga platser under sina öppettider. De är fyllda av människor, till synes öppna och tillgängliga, men privat ägda. Få platser är offentliga inom alla fyra kategorier, menar Parkinson. Stora centrala torg är ett exempel på en sådan (Parkinson 2012).

Eftersom shoppingcentrum i Sverige räknas till offentliga platser under sina öppettider är det enligt ordningslagen fullt möjligt att ansöka om tillstånd för att hålla en demonstration i ett köpcentrum. Tillstånd för en allmän sammankomst "*vägras endast om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid sammankomsten eller, som en direkt följd av den, i dess omedelbara omgivning eller med hänsyn till trafiken eller för att motverka epidemi.*" (SFS 1993:1617 *Ordningslagen* kapitel 2, 10 §). Enligt en intervju som landskapsarkitektstudenten Monika Brogaard gjort med Anders Murmark, som arbetar som Marknadsområdeschef för köpcentrat Mobilia, kan de inte hindra människor från att demonstrera eller liknande på deras mark. Det gäller såväl inne i byggnaden som på ytorna som tillhör köpcentret. Mobiliyas utomhusytor var

tänkta att fungera som offentlig plats redan från planeringsfasen, något som togs hänsyn till i gestaltningen enligt den ansvariga landskapsarkitekten Helen Mossby (Brogaard 2016). Parkinson hävdar att detta inte hör till vanligheten på platser som dessa. Ofta är sittplatser borttagna för att hindra hemlösa eller större gäng ungdomar samlas. Och för att en sittande människa inte handlar (Parkinson 2012)

2.4.1. Den ökade privatiseringen av torget

Privatisering av offentliga platser är inte en vanlig företeelse i Sverige, dock går det att se det som geografen David Harvey kallar privat-offentliga samarbeten (Harvey 1989). Ali Madanipour, professor i urban design hävdar att i ett privat-offentligt samarbete handlar det framför allt om att investeraren vill få ut en vinst (Madanipour 1998). Ett sätt att göra en vinst kan vara att ett bostadsföretag tar på sig att rusta upp en gata eller ett torg i anslutning till sina hus genom att ta över skötseln av gatan eller att själva stå för en omprojektering av platsen. Detta avlastar kommunen ekonomiskt och kan ge ett högre marknadsvärde för företagets bostäder. När privata aktörer tar hand om förvaltningen av allmänna platser får de ofta i utbyte ett större inflytande över platsens utformning. Det finns positiva delar i att ett företag går in och rustar upp platser som kommunen äger, men Madanipour menar att man inte kan garantera att de privata aktörerna har samhällets allmänintresse i åtanke. Madanipour hävdar att det är viktigt för de privata finansierarna att deras investeringar inte förstörs, och de för att skydda det de bidrar med kan de sätta upp regler som begränsar människors tillgång till en plats. Detta är något som diskuterats i USA där den privat-offentliga modellen *Buissness Improvement Districts* (BID) har kritiserats för att utestänga ”oönskade” människor från de platser som företagen förvaltar. (Madanipour 1998).

Ett ökat stöd för införande av övervakning och säkerhetshöjande åtgärder går att se parallellt med ett ökat privat inflytande över stadens rum menar Wikström & Olsson (2012).

Den privata utformningen av staden

Den ökade segregationen i vårt samhälle debatteras ofta i samband med den fysiska och sociala förändringen som ett ökat privat inflytande av de offentliga rummen innebär. När det offentliga rummet i allt högre grad blir en ordnad plats som prioriterar medelklassens konsumtionsinriktade aktiviteter så hävdar forskare att stadsmiljöerna gestaltningsmässigt blir alltmer likriktade (Zukin 1995; Sorkin 1992). Sociologen Sharon Zukin menar att den mångfald som ofta förespråkas inom stadsplaneringen ofta reduceras till en fråga om estetisk variation, där det verkliga syftet är att skapa en attraktiv inramning för en livsstilsorienterad konsumtion (Zukin 1995). Arkitekturforskaren Michael Sorkin hävdar att viljan

att tillrättalägga och kontrollera stadens rum riskerar att omvandla dem till en slags temaparker, där de förlorar sin verkliga offentlighet och i stället blir ett slags "pseudo-offentliga rum" (Sorkin 1992). Denna typ av tillrättaläggning och likriktning av stadsmiljöerna går att se över hela världen. Urbana miljöer har alltmer kommit att präglas av globala symboler och global arkitektur, något som med stor sannolikhet hänger samman med globaliseringen och etableringen av multinationella bolag (Wikström & Olsson 2012).

Sorkin (1992) hävdar att vi riskerar att begränsa utrymmet för politisk dialog i alla former, från samtal till manifestationer om vi strävar efter att göra staden och dess miljöer till en tillrättalagd och likriktad plats. Eller som han också uttrycker det "*there are no demonstrations in Disneyland*" (Sorkin 1992). Vissa forskare hävdar till och med att stadens platser har blivit en del av en kontrollmekanism där gaturummet "*tagits över*" (Krieger 2003 refererad i Parkinson 2012). Pollare och vad som verkar som naturliga barriärer, som vegetation, kan hindra ett större antal människor att samlas. Bänkar som inte går att ligga på, belysning och övervakningskameror som hindrar ett oönskat beteende är en del av en gestaltning som smälter in i gatumiljön och inte väcker någon reaktion hos allmänheten (Parkinson 2012). Utformningen kan ha en positiv påverkan på miljöernas säkerhet. Kameror kan ha ett brottsförebyggande syfte. Pollare och barriärer, liksom lägre murar, är inget hinder för demonstranter att ta sig igenom eller över, men kan vara ett effektivt sätt att hindra biltrafik från att komma in på platsen hindren omringar. Parkinson menar att dessa åtgärder kan vara bra ur en säkerhetssynpunkt runt stora öppna platser som kan användas för protester. Men författaren menar också att designelement kan användas för att bryta upp stora platser i staden för att förhindra att en större grupp människor samlas. Genom höjdskillnader och möblemang som planteringar och stora fontäner kan platser göras svårmanövrerade för större samlingar (Parkinson 2012).

3. Torgets sociala, fysiska och kontextuella förutsättningar

Resultatdelen består av två delar – en som behandlar de sociala aspekterna av ett rum och en som hanterar de fysiska aspekterna av en plats. Del 3.1 tar upp Mattias Kärrholms teorier om territorialisering, torgets normer och symbolik samt minnespraktiker och minnesplatser. Del 3.2 behandlar den fysiska platsen, mötets demokratiska kraft och olika utformningar som kan uppmuntra eller hämma demokratiskt utövande på en plats.

3.1. Det sociala rummet – Torgets roll i skapandet av normer

” We shape our buildings, and afterwards our buildings shape us.” (Winston Churchill, 28 oktober 1943)

3.1.1. Territorialitet

Mattias Kärrholm, professor inom arkitektur och byggd miljö vid Lunds universitet, har i sin avhandling *Arkitekturens territorialitet* försökt beskriva maktstrukturer i den byggda miljön. Kärrholm försöker konkretisera hur den rumsliga gestaltningen kan påverka hur rummen används. Kärrholm menar att vi ständigt möter olika typer av rumsliga indelningar i vårt vardagsliv. Rummen kan delas in och avgränsas i kategorier som parkeringsplatser, parkområden eller motorvägar. Den kategori rummet tilldelas påverkar hur vi beter oss på platsen, både medvetet och omedvetet. Kärrholm menar att dessa typer av kategoriserade platser, *territorier*, ofta är understödda av den arkitektoniska gestaltningen. På så sätt kan territorialitet, i sin vidaste bemärkelse, beskrivas som makt med rummet som medium där olika typer av beteende kodas genom rummets gestaltning (Kärrholm 2004).

Territoriell strategi och taktik

Territorialitet kan uppstå genom planering och genom att medvetet försöka avgränsa ett område. Kärrholms begrepp *territoriell strategi* är baserat på Michel de Certeaus begrepp *strategi* och syftar ofta till en mer indirekt kontroll som går att ana genom regler som förstärks i gestaltningen av en plats (de Certeau 1988). Den territoriella strategin är ofta något som planlagts och fungerar på distans. Ett exempel kan vara lagar som gör sig påminda genom trafikskyltar. Genom

strategier går det enligt de Certeau att fysiskt ordna ett rum på ett sätt som gör att endast vissa rumsliga och sociala praktiker prioriteras. På det sättet går det att genom gestaltningen och mer eller mindre subtila uppmaningar styra människors handlingar (de Certeau 1988).

Kärholms begrepp *territoriell taktik* beskriver, likt de Certeaus begrepp *taktik*, vardagliga handlingar som kan motverka strategier som syftar till att kontrollera ett rum (de Certeau, 1988). Men om de Certeau fokuserar på människors handling i relation till en plats fokuserar Kärholm på själva territoriet – hur människor genom sina handlingar kan kontrollera en plats genom ett tillfälligt upprättande och markerande av ett territorium.

Enligt Kärholm sker taktiker i en pågående (vardaglig) situation och har ofta en mer personlig koppling mellan territoriet och den som utövar taktiken. Ett exempel kan vara att hålla en stol på en uteservering med sin jacka, eller att markera sin plats för en picknick i en park med en filt. Även om den territoriella taktiken, att markera ett område som sitt, uppstår i en specifik situation så skiljer den sig sällan från samhällets mer övergripande territoriella regelverk. Vi sätter oss inte mitt på ett torg och har en picknick (Kärholm 2004).

Territoriella strategier och taktiker går att beskriva som ett upprättande av ett territorium, administrativt eller personligt. Ofta använder sig dessa av tydliga materiella avgränsningar och markeringar samt en medveten gestaltning eller handling (Kärholm 2004).

Territoriell appropriation och association

Territorier kan också uppstå utan att själva syftet är att upprätta en territoriell ordning, utan i stället som en konsekvens av en viss användning. *Territoriell appropriation* är ett begrepp som Kärholm använder för att beskriva hur en person eller grupps återupprepade användning av en plats gör att platsen börjar kopplas till dessa personer. Ofta är det baserat på en längre tids vistelse, ett engagemang eller ett starkt förhållande till platsen som exempelvis en uppväxtplats. På så sätt blir platsen inte vilken plats som helst utan en *särskild plats*, ”mitt” territorium, ”min mammas” kvarter” eller ”Bosses” skola. Om den territoriella appropriationen kopplas samman med en grupp så innebär det också att gruppen i någon mening ser territoriet som en gemensam appropriationen – ett stammisställe som ”vårt” kafé, ”vår” lokala park. En typ av hemmahörande. Därför finns det inte heller några avsiktliga markeringar av territoriet, även om saker som cigarettfimpar eller personliga saker kan lämnas kvar. Eller att någon själv tar hand om platsen, genom att sopa en gata eller dylikt (Kärholm 2004).

Om territoriell appropriation är att upprepat använda ett område som sitt eget så avser *territoriell association* att en viss användning eller individ eller grupp kopplas ihop eller associeras med ett visst område. Kopplingen behöver inte vara planerad men är tillräckligt stark för att man ska tala om individens, gruppens

eller funktionens territorium. Det kan vara pulkabacken i skogen eller alkisbänken på torget. Den territoriella associationen är ofta omedelbar. Miljön läses av direkt och en uppfattning av platsen bildas i samma stund. Ibland är det kopplat till en viss form av bruk, om du exempelvis ser en badstrand så kan du associera till andra badstränder du varit på och de aktiviteter du gjort på dessa. Men de territoriella associationerna kan också vara kring en viss smak, klasstillhörighet eller grupp och kallas då *territoriell distinktion*. Attraktiva och oattraktiva områden är en form av denna typ av association som berör frågor om segregering, stigmatisering och exkludering där vissa människor inte heller anses höra hemma på vissa territorier (Kärrholm 2004).

3.1.2. Torgets normer, symbolik och materialitet

Den engelske sociologen Tim Cresswell menar att rummet spelar en aktiv roll för konstruktionen av normalitet. På så sätt blir gestaltningen också ett viktigt instrument för maktutövande. Utifrån hur rummet är organiserat i stort till detaljernas utformning förmedlas hur vi ska röra oss, var vi får gå, sitta och vad vi får göra i rummet (Cresswell 1996). Reproduktionen kan ske på olika sätt, menar Kärrholm. Det kan ske genom en kategorisering av olika platser (väg, trottoar, parkeringsplats, torg etc.). Dessa kallar Kärrholm *territoriella sorter*. Men reproduktionen kan också ske genom en förstärkning av normerna i den byggda miljön, det som togs upp som *strategier* i avsnitt 3.1.1. Det kan vara genom olika inbyggda uppmaningar som skyltar eller specifika platser för specifika ändamål. Det kan också ske genom att den byggda miljön påverkar våra kroppar, vår rörelsefrihet och vad vi ser, genom begränsningar och möjligheter i den fysiska gestaltningen (Kärrholm 2004). Exempel kan vara taggbuskar som placeras ut för att hindra människor från att röra sig genom en viss plats, eller en tydligt markerad gångväg som visar var det är "meningen" att man ska gå. Dessa gestaltningar är en form av förmedling av den korrekta användningen av rummen (ibid.).

För att strategierna ska bli trovärdiga så krävs det att de praktiseras – att vi går på gångvägen och inte bredvid. Vi reproducerar de rumsliga normerna utan att tänka på dem. Eftersom vi tar dessa normer för givna slutar vi också lägga märke till dem. Det är först när någon bryter mot dem som de blir synliga för oss. Personen som bryter mot normerna avslöjar sig snabbt och blir "*out of place*" (Cresswell 1996).

De Certeau menar att människor kan bryta mot dessa rumsliga normer, strategier, genom våra vardagliga taktiker (de Certeau 1988). Demonstrationen kan ses som en medveten taktik att bryta mot normerna, bli "*out of place*", för att bryta rummets – och därigenom samhällets – dominans. Husockupationer eller strejker på förbjudna områden kan ibland vara själva förutsättningen för att dessa

taktiker ska kunna utmana de dominerande strukturerna (och strategierna) i samhället (de Certeau 1988, Kärrholm 2004).

Vilka normer som råder i rummet påverkar i sin tur hur det offentliga rummet tas i anspråk, och av vilka (Kärrholm 2004). Något som känns relevant när vi pratar om rummet som en demokratisk arena.

Representation

Den gestaltning och de föreställningar som uppfattas som representativa för allmänheten representerar oftast i själva verket bara vissa grupper (Wikström & Olsson 2012). I västvärlden lyfts främst symboler och representationer av vita samhällsgrupper fram. Vitas historia och symboler går att läsa i offentliga konstverk och minnesmonument, medan etniska minoriteters kulturer och historier ofta förblir osynliga. På så sätt befäster man det vita historieskrivandet och dess normer medan de etniska minoriteternas närvaro snarare betraktas som annorlunda och främmande (ibid.).

Symboler

Parkinson ifrågasätter om det går att separera den påverkan som den fysiska gestaltningen har från dess sociala, kulturella och politiska kontext (Parkinson 2012). Att former kan bli till symboler handlar om hur dessa laddas med betydelse, menar Parkinson. Det sker genom en process där associationer successivt knyts till symbolen. Genom avsiktlig design och en konsekvent användning under en längre tid kan en form knytas till en specifik mening. Detta kan i sin tur leda till en allmänt accepterad uppfattning om symbolens innebörd. Det gör, enligt Parkinson, att det krävs en social process för att en symbol ska tilldelas mening. Kontexten är därmed av största vikt (ibid.). Svastikan är ett tydligt exempel på det. I de flesta västländer associeras den med nazism, fascism och rasism. För hinduer, buddister och shintoister är det i stället en helig symbol som refererar till idéer om kosmiska cykler, universell harmoni och solen. Det är således inte själva formen av symbolen utan de idéer och handlingar den är associerad till, dess kontext, som utgör dess symbolik (ibid.).

Figur 4. Staty av Tysklands riksvapen på en offentlig byggnad i Berlin

Detta går också att applicera på hur vi kommer att associera vissa platser till vissa händelser eller rörelser. Ett exempel är fallet med Madres de la Plaza de Mayo, som enligt Torre (1996, i Parkinson 2012), lyckades undergräva militärdiktaturen i Argentina endast genom sin ihållande tysta närvaro. Under diktaturen (1976-1983) var det förbjudet att demonstrera, men för att uppmärksamma "försvinnandet" av deras barn under militärdiktaturen vandrade mödrarna tyst runt torgets centrala obelisk, bärandes vita sjalar. Det var ingen demonstration i vanlig bemärkelse, men då de gjorde detta varje torsdag eftermiddag under flera år, och fortfarande gör det fram till idag, så väckte deras ageranden såväl lokala som internationella reaktioner (Parkinson 2012)

Plaza de Mayo är döpt efter majrevolutionen 1810 som blev startpunkten för Argentinas självständighet. Det var även på torget som Argentinas självständighet utropades. Genom att med sina kroppar ockupera en plats som innehöll så mycket symboliskt värde, och genom att återupprepa sin gång runt obeliskens varje vecka, kunde mödrarna förkroppsliga sina krav och etablera dem genom den symboliska associationen till Plaza de Mayo (Parkinson 2012).

Det finns flera anledningar till att Madres de la Plaza de Mayo blev så framgångsrika i sina protester menar Parkinson. En anledning är den symboliska tyngd som torget hade, en annan är de normer och den respekt för mödrar som

fanns under den tiden och på den platsen. Detta gjorde att det var svårare för säkerhetsstyrkorna att ingripa. Studentprotesterna på Himmelska fridens torg 1989 i Beijing var också återkommande och fredliga, men slutade ändå i en massaker när den kinesiska ledningen skickade in pansarvagnar. Ett agerande som visade inte bara den sittande maktens dominans över torget och demonstranternas kroppar, utan också över platsens narrativ. Parkinson menar att tid och plats spelar lika stor roll som de fysiska begränsningarna en plats har. Politiskt beteende responderar på "plats" lika mycket som "rum". Därför är vi inte heller fångar i de rum vi skapar och får i arv (Parkinson 2012).

Ett aktuellt exempel går att se i händelserna i Bristol när en staty av slavägaren Edward Colston blev nedriven och dumpad i hamnen under en *Black Lives Matter* demonstration (BBC News 2020-06-11). Kelly Grovier diskuterar i sin artikel för BBC varför dessa typer av statyer framkallar så kraftfulla reaktioner och landar i slutsatsen att statyer är lika mycket konceptuella som materiella. Kanske, menar Grovier, handlar statyerna mindre om de individer de porträtterar än hur vi ser oss själva i dem. Hur djup instinkten är att identifiera sig själv i bilden av någon annan är omöjlig att mäta. Men impulsen att göra det kan ge en ledtråd till varför det är så smärtsamt svårt att tolerera förekomsten av minnesmärken som hedrar forna despoter. Ilskan många känner över att dela sina gator och torg med sådana skuggor av förtryckare är, enligt Grovier, djup och förkrossande verklig (Grovier 2020).

Minnesmärken

Form och gestaltning kan påverka våra beteenden på det sätt de fungerar som symboler och ankarpunkter för minnen och identiteter. Dessa fysiska minnesmärken kan väcka ilska men kan i andra fall också hjälpa människor som identifierar sig med minnesmärkena att känna att de tas på allvar av kollektivet. Det kan få dem att uppleva att de är inkluderade i samhället, vilket enligt Parkinson är av stor vikt för att politiken ska fungera effektivt. Författaren menar att detta är ett viktigt argument för att det ska finnas symbolisk representation för människors gemensamma minnen och historier. Flertalet av dessa platser har i stället raderas menar Parkinson. I Berlin, en stad som slits mellan att minnas och glömma, att bevara och ta sig framåt, går det att se denna kamp i den byggda miljön (Parkinson 2014).

Berlin har flera fysiska monument från Nazityskland och kommunist-eran som de behöver ta sig vidare ifrån, men staden har också mött stor kritik mot hur de försökt radera symboler från kalla krigets uppdelning. Den gamla Berlinmuren har ersatts av nya vägar, kontorskomplex och tågstationer. Det som tidigare var minnesmonument för de som bodde där har försvunnit och det lilla som finns kvar är små isolerade platser som är till för turister. Detta är dock ingenting jämfört med den utradering som skett i andra städer. I Kapstadens distrikt sex jämnades

ett multietniskt distrikt med marken och på flera platser i USA har städer helt sonika byggts ovanpå urinvånarnas fysiska minnesplatser (Parkinson 2020).

Varken Parkinson eller Grovier menar att raderandet av minnesmonument är det bästa sättet att omforma de städer vi har. Problemet med att förtrycka minnen av ett smärtsamt förflutet är att de ofta tenderar att dyka upp igen, i en annan form. I stället föreslår de att dessa monument bör inkorporeras i sitt historiska sammanhang för att belysa platsens betydelse ur ett samtida perspektiv. I motsats till Parkinson använder Grovier Tyskland som ett bra exempel där man arbetat med att bevara minnesplatser som hedrar Hitlers offer i stället för att behålla fascistiska monument (Parkinson 2012, Grovier 2020)

” Perhaps we should think of statues the way we think of trees. When one is found disfigured by disease, we should resolve to plant a fresh copse, one that cleanses the atmosphere and doesn’t choke our breath.” (Grovier, 2020)

Figur 5. Minnesmonument för offren i förintelsen, Berlin

3.1.3. Minnespraktiker och minnesplatser

Det går att bruka historia som ett politiskt redskap, och här är de fysiska platserna ofta av stor vikt. Det menar i alla fall Johan Pries, postdoktor i Humangeografi och Andrés Brink Pino, genusforskare (2019). De har studerat användandet av historia som ett argument för att få tillgång till offentliga platser i Lund mellan 1980- och 2010-talet. I studien har platser laddats med symbolik, där olika monument och statyer många gånger varit i fokus. Pries och Brink har följt två

olika politiska grupperingar, en nationalistisk och en antifascistisk, och deras kamp om Lunds gator.

Den nationalistiska organisationen 30 novemberföreningen organiserade ett årligt fackeltåg den 30 november, Karl XII:s dödsdag, till krigarkungens minne. Under andra hälften av 1980-talet kom fackeltåget att samla en växande rasideologisk rörelse, och gav nynazister möjlighet att knyta band med en äldre nationell rörelse. Detta mobiliserade i sin tur en, från början, brokig skara antirasister. Genom upprepade försök att stoppa fackeltågen i Lund utvecklades denna grupp sedan till en militant antifascistisk rörelse under 1990-talets början (Pries & Brink Pino 2019).

Användning av det förflutna för att få rätt till platser i nuet

Pries och Brink lyfter fram hur de olika rörelserna aktivt, och stundtals medvetet använde sig av det förflutna. För att kunna göra anspråk på platser och tidpunkter fyllde grupperna platserna med mening via referenser till det förflutna både i uttalanden och hur de kollektivt använde sig av platsen (Pries & Brink 2019).

Hur olika aktörer skapar och använder minnen av det förflutna för att göra (politiska) poänger benämns ofta som *historiebruk*. I Pries och Brinks forskning såg de ett medvetet historiebruk från båda grupperna, där grupperna genom att tala om och lyfta fram förflutna händelser försökte skaffa sig företräde till stadens offentliga rum för att kunna genomdriva sin politiska agenda (Pries & Brink 2019).

De olika rörelserna använde sig av olika typer av historier för att stärka sina egna aktioners narrativ och för att medvetet kunna använda sig av det förflutna. För att kunna skilja på hur olika grupper väljer att minnas det förflutna använder författarna begreppet *minneskultur*. Minneskulturerna konstrueras genom ritualer där man använder sig av platser och praktiker som selektivt lyfter fram vissa händelser samtidigt som de exkluderar andra. De kollektiva handlingar och praktiker som är beroende av gruppens minneskultur benämner Pries och Brink som *minnespraktiker*. Ofta utförs dessa i samband med en specifik händelse i det förflutna som gruppen väljer att högtidlighålla. Händelsen blir således symboliskt viktig, en minneshändelse. När minneshändelser sker på ett symboliskt laddat datum går det ofta att se en cyklisk upprepning med ett inslag av ritual som en viktig del för minnets skapande och fortlevnad. Detta kan ske genom årligt återkommande händelser eller i samband med jubileum. Pride-firandet och förstamaj-demonstrationer är exempel på detta (Pries & Brink 2019).

Minnespraktiker utspelar sig i såväl tid som ett rumsligt sammanhang. Därför blir också *minnesplatser* centrala för att kunna skapa och upprätthålla en minneskultur. När en specifik plats laddas med ett minne av det förflutna är det ett viktigt sätt för olika rörelser att skapa en gemensam identitet och befästa sina praktiker på en där. Detta gör också att det går att störa eller ersätta

minnespraktiker genom att neka olika grupper tillträde till deras betydelsefulla platser. Detta var i stort vad som hände i Lund (Pries & Brink 2019).

Hur 30:e novemberföreningen använde sig av minnesplatser

30:e novemberföreningens minneskultur kretsade kring ett historiebruk kopplat till nationalism (Pries & Brink 2019). Det omsattes i en minnespraktik med ett fackeltåg på Lunds gator på Karl XII dödsdag som en samlande tradition. Något som framhölls som viktigt var att fackeltåget skulle få gå samma rutt genom centrala Lund fram till Katedralskolan där Karl XII bott under sin vistelse i Lund. Detta beskrevs enligt föreningen som en årlig tradition sedan år 1853, något som kan ses som ett sätt att legitimera fackeltågets existens. Med ett ökande motstånd från den antifascistiska rörelsen kom dock 30:e novemberföreningen att nekas tillträde till sina minnesplatser. I flera omgångar krävdes det att föreningen hittade nya platser i Lunds medeltida stadskärna som de kunde ladda med historisk mening. Dödsstöten för fackeltåget kom när polisen meddelade att högtidlighållandet av Karl XII dödsdag fick ske på eftermiddagen på Klostergårdens idrottsplats i södra Lund, långt ifrån stadens centrum. Den flexibilitet i val av plats som föreningen uppvisat när det gällde fackeltågets uppslutningsplats, rutt och avslutningsplats hade nått sin yttersta gräns. Det räckte inte att uppmärksamma Karl XII dödsdag och utan den rumsliga kopplingen till specifika minnesplatser tycks minnespraktikerna ha tappat sin mening. Föreningen ställde hellre in sitt firande än att uppmärksamma Karl XII dödsdag utan koppling till något som kunde framställas som en minnesplats (Pries & Brink 2019)

3.2. Den fysiska platsen – Torget som mötesplats

” Democracy depends on a surprising extent on the availability of physical, public space, even in our allegedly digital world. It also argues that in many respects the availability of space for democratic performance is under threat, and that by overlooking such space – or arguing against the need – we run the risk of undermining some important conditions of democracy in the modern world.” (Parkinson 2012, s.2)

3.2.1. Mötets demokratiska kraft

Den brittiske geografen David Harvey menar att det fysiska mötet har en politisk dimension (Harvey 2006). Att möta den andre ansikte mot ansikte ger oss en möjlighet att bilda oss en uppfattning om varandra, kunna kommunicera och därmed närma oss varandra. Genom att erkänna och bejaka mångfalden av

identiteter i det offentliga rummet; kön, klass och kulturell tillhörighet, blir det lättare för människor att mötas över de sociala gränserna (ibid.).

Parkinson menar att demokrati är baserad på en känsla av ett ”vi”, att tillsammans bli påverkade av något. För att kunna skapa debatt om de frågor som rör ett gemensamt vi behöver människor fysiskt kunna mötas, för att sedan kunna föra fram sina frågor till beslutsfattarna (Parkinson 2012). Det offentliga rummet, och torget, är en plats där vi inte kan välja vilka vi möter. Landskapsarkitekten Thorbjörn Andersson säger i en intervju att torget är en plats för integration. När man befinner sig på en plats finns det alltid mycket man kan irritera sig på, folk som skriker, någon som är full eller åker skejtboard. Men man måste också acceptera att alla har rätt att vara där. Om någonting blir för jobbigt så kan någon gå fram och säga exempelvis ”kan du plocka upp ditt skräp” eller ”kan du åka skejtboard någon annanstans?” Det gör att det utspelar dig en form av värderande diskussioner på torget som Andersson tror i sig är integrerande (Intervju Andersson 2020-12-03).

3.2.2. Torgets särställning

Torget har en särställning jämfört med andra platser i det offentliga rummet hävdar Parkinson. Författaren menar att det krävs fysiska platser för politiskt ställningstagande i en demokrati av fyra viktiga anledningar: *Den första anledningen* tar avstamp i det som tidigare avhandlats: vikten av det fysiska mötet personer emellan. Att möta någon ansikte mot ansikte hävdar Parkinson ökar respekten för samtalet. Kroppsspråk och ansiktsuttryck får vara del av debatten vilket förhöjer kvaliteten och tydligheten i samtalet (Parkinson 2012).

För det andra så kan att fysiskt ta ställning tillsammans med andra stärka medborgarens tro på sin kamp och skapar en medvetenhet om att andra kämpar för samma sak. Det är också ett viktigt instrument för att visa för andra medborgare att debatten pågår över huvud taget.

Den tredje anledningen är att medborgaren får vara en del av något större. Att samlas på ett torg för en gemensam sak ger en känsla av inkludering och medlemskap i en större grupp. Inte minst är det viktigt då det kan få marginaliserade grupper att känna sig inkluderade i samhället.

Den fjärde anledningen är kopplad till politiken i stort. Demonstrationer, manifestationer och offentliga möten är ett sätt för medborgarna att kunna granska vad som sker och vad det beslutas om i samhället. (Parkinson 2012).

Vidare hävdar Parkinson att olika demokratiska roller är i behov av olika platser för att kunna ta plats i den demokratiska staden, se avsnitt 2.2 (Parkinson 2012). En differentiering av platser kan skapa olika typer av möjligheter för en demokratisk organisering. Gestaltningen av en plats kan skapa möjligheter till möten, att kunna samtala i avskildhet eller att kunna anordna en stor

demonstration. Alla platser kan inte, eller behöver inte, representera alla demokratiska roller på samma gång. Dock tycker Parkinson att användningen av vissa specifika offentliga rum borde skyddas på platser som har en extra symbolisk tyngd, som platser intill regeringsbyggnader. Dessa platser borde, enligt Parkinson, öronmärkas och politisk aktivitet, framför allt ställande av krav, bör ha en speciell status på platsen (ibid.).

Torget betydelse i ett digitalt samhälle

Torget betydelse för det politiska samtalet tycks ha blivit ännu viktigare i ett alltmer segregerat och fragmenterat samhälle menar Wikström & Olsson (2012). Trots att diskussioner kan föras på digitala platser, som sociala forum på internet, så skapar torgets centrala placering och rumsliga egenskaper möjligheter för möten på ett helt annat sätt. Författarna tar upp rollen som torget spelade för den arabiska vårens revolutionära demokrati rörelse. 2011 blev Tahrirtorget i Kairo en symbol för den egyptiska revolutionen, även kallad Tahrir-revolutionen. Torget blev den centrala platsen för demonstrationer och protester, även om de virtuella mötesplatserna – internet och sociala media – spelade en mycket viktig roll för spridandet av information under protesterörelsen. Detta ledde till att den styrande makten försökte stänga ned internet, något som understryker vikten de sociala forumen hade. Den egyptiska revolutionen är också ett tydligt exempel på hur de virtuella och fysiska platserna verkar i samspel med varandra (Wikström & Olsson 2012).

Internet möjliggör att politiska frågor och sociala rörelser kan få en större spridning. Ojämligheter och anspråk som lyfts i en del av världen kan på kort tid väcka frågor och starta rörelser i andra länder. *MeToo*-debatten är ett exempel på en digital rörelse som fick genomslag i hela världen, med demonstrationer och manifestationer som följd. Ett annat aktuellt exempel går att se i *Black Lives Matter*-rörelsens demonstrationer som har fått människor att gå ut och protestera i det offentliga rummet över hela världen. Viljan att samlas och uttrycka sin frustration och sina krav är högst närvarande, en rådande pandemi och utgångsförbud till trots.

3.2.3. Den fysiska platsens vikt för demonstrationer

Mötesplatsens politiska betydelse är ett centralt tema i de akademiska diskurserna. Parkinson menar emellertid att det offentliga mötet, ansikte mot ansikte, endast fungerar i liten skala. Det är i princip omöjligt för tusentals människor att samlas på en fysisk plats och diskutera olika frågor. Parkinson hävdar dock att fysiska platser är en nödvändighet för att göra människor delaktiga i stor skala. Demonstrationer är av stor vikt för att visa beslutsfattarna exakt hur stort det

allmänna missnöjet är. Ju fler människor desto större mediautrymme tenderar demonstrationerna att få. Vi kan läsa om dessa protester digitalt, höra om dem på radio eller TV, men det är bilderna av fysiska aktioner med människor, på fysiska platser, som har genomslagskraft (Parkinson 2012). Som det klassiska ordspråket hävdar: En bild säger mer än tusen ord.

Parkinson menar att vi litar på det vi ser, inte nödvändigtvis det människor säger till oss. Vi behöver se hur de politiska besluten påverkar oss och de omkring oss. Genom att se människor demonstrera mot orättvisor kan även de som inte är med i demonstrationen bli medvetna om att diskussionen pågår. Enligt författaren är det inte *att* människor ställer krav som är viktigast för demokratin, utan det viktiga är att vi ser dem som uttrycker sina åsikter, och förstår att de har rätt att ställa sina krav (Parkinson 2012).

Varför ska vi mötas?

Busi Dimitru och Tatjana Boric är båda aktiva i politiska organisationer i Malmö. I en intervju uttrycker de att den stora anledningen till att de väljer att delta i demonstrationer och manifestationer är att de är besvikna på den politik som förs då de inte tycker den representerar deras åsikter. De vill väcka uppmärksamhet kring detta och då är att samlas, många tillsammans på en gemensam plats, av stor vikt. Något som de båda också tar upp är känslan av samhörighet och hopp som det ger. Att samlas kring en gemensam åsikt och se att andra känner samma sak gör att de förstår att det de kämpar för betyder något för fler (Intervju Boric 2020-12-02, Intervju Dimitru 2020-12-05).

”Så det kändes som att i stället för att gå runt hemma och känna sig deppig och uppgiven och ledsen så får man omvandla det här till någon sorts driv och jävlar anamma och nä, nu får vi fan ta över gatorna liksom för att en tillräckligt snabb förändring ska ske. Det tilltalade mig den idén. Att folket ska resa sig.” (Intervju Boric 2 december 2020)

Detta är ett exempel på det Parkinson hävdar: att det krävs fysiska platser för politiska ställningstaganden i en demokrati (Parkinson 2012). Behovet att samlas kring en gemensam åsikt och finna stöd i varandra går också att se efter en kris eller ett trauma som berört en stad eller ett folk. Efter terrordådet på Drottninggatan i Stockholm 2017 så samlades tusentals människor på Sergels torg i en kärleksmanifestation och höll en tyst minut för att sörja offren för attacken och finna stryka ihop (Boström 2017). Ett liknande exempel går också att se i Malmö. Vid ett 8:e mars-firande på Möllevången misshandlades fyra personer, något som det nazistiska Svenskarnas parti bekräftades vara inblandade i. Detta ledde till en av de största demonstrationer som skett i staden. Demonstrationen kom att omfatta omkring 10 000 deltagare, i alla åldrar och från olika grupper, som ville sluta upp mot det högerextrema våldet under parollen ”Kämpa Malmö” (Malmö stad 2020c).

Krafter som motverkar ett möte

Under gynnsamma förhållanden kan det urbana rummet verka som ett viktigt offentligt rum där människor möts och diskussioner kan ske. Det finns dock olika krafter som motverkar detta. Zygmunt Bauman (2000) ger flera exempel på rum som försvårar eller omöjliggör möten mellan främlingar. Bauman lyfter fram olika aspekter av ”icke-bruk” som omsätts i fyra olika typer av rum:

Emiska platser (emic places) är öppna ytor som har en ogästvänlig tomhet. På dessa monumentala platser finns det ingen plats att slå sig ned och finna vila. Stadslivet reduceras till flöden av människor som regelbundet väller upp från tågstationen för att sedan försvinna igen. Främlingen hanteras genom en rumslig separation och själva frånvaron av mötet.

Fagiska platser (fagic places) buntar ihop användarna i rollen som kunder. De är platser för konsumtion, utan platskaraktär. En fagisk plats skulle kunna vara ett stort köpcentrum.

Icke-platser (non-places) är där människor tillbringar timmar i väntan: på tågstationer, motorvägar eller flygplatser. På dessa platser leds människor till att underordna sig ett konformt beteende och det offentliga livet reduceras till ett fåtal lättförståeliga beteenderegler.

Den sista typen av rum som Bauman tar upp är *tomrum* (empty spaces). Tomrummen är platser som upplevs sakna mening och innebörd. Här finns inga främlingar att förhålla sig till, därför uppkommer heller aldrig frågan om olikheter människor emellan. Dessa områden kan upplevas som fientliga, farliga, ointressanta eller tråkiga. Detta innebär i förlängningen att vilken plats som helst kan utgöra ett tomrum för någon individ, samhällsklass eller etnisk grupp, och kan verka för att segregera människor (Bauman 2000).

När den fysiska utformningen av staden bidrar till att skilja olika befolkningsgrupper åt och dessa inte möts blir konsekvensen att de får vitt skilda föreställningar om verkligheten (Wikström & Olsson 2012). Detta bidrar till ett större främlingskap mellan människor. När de sociala skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper ökar, ökar också rädslan, något som går att se i att den negativa inställningen mot marginaliserade grupper stärks. Detta skapar fler ”tomrum” i människors medvetande. Om det offentliga rummet inte bara formellt utan rent praktiskt är öppet och tillgängligt för alla grupper i samhället har detta en potential att överbrygga sådana klyftor (Wikström & Olsson 2012).

3.2.4. Plats och politik

J. R. Parkinson tar i sin bok *Democracy and Public Space* (2012) upp maktens byggnader som ett exempel på hur det går att använda sig av symbolik i gestaltningen av det offentliga rummet. Enligt Parkinson är utformningen av politiska byggnader och deras direkta omgivning ofta ett sätt att signalera makt

och påverka hur människor betar sig runt maktens centrum. Ett typexempel går att se i neoklassicismisk arkitektur med sitt budskap om hierarki, tradition, försvar och exklusivitet manifesterat i marmor, pelare och proscenium (Parkinson 2012). Det finns även exempel på nyare byggnader, till exempel det australiensiska parlamentet i Canberra (ibid.). Enligt Parkinson sänder byggnaden ett jämlikt budskap genom sin öppna fönsterklädda fasad som ger intrycket av insyn ända in i maktens kammare. Dock är platsen framför parlamentet i Canberra strikt kontrollerad. Kontrollen sker genom tillstånd och polisövervakning, men också i utformningen av platsen. Protester är godkända på framför allt en avgränsad plats – en 27 x 87m lång remsa av gräs som är separerad från parlamentets huvudentré med 150m. Mellan gräsytan och entrén ligger en förgård, en upphöjd plantering och vägen till parlamentet. Platsen ligger också ungefär 1,5 m under vägens nivå och lutar ned mot sjön nedanför. Demonstrationerna hålls på denna plats av poliser och säkerhetspersonal. Allt detta, menar Parkinson, påverkar såväl demonstrationerna som deras publik. Parlamentet är inte dominerande i landskapsbilden från samlingsplatsen, och samlingsplatsen är knappt synbar från själva parlamentet. Känslan av att ta sina krav till beslutsfattarna undergrävs av denna gestaltning, och chansen att träffa en beslutsfattare är minimal då de flesta går in via personalentrén på andra sidan huset, eller blir körda fram till dörren (Parkinson 2012).

De som organiserar protester i Canberra rapporterar att känslan av att kunna påverka och bli tagen på allvar på de platser där besluten tas, helt enkelt inte går att uppnå under sådana villkor. För en demonstrant resulterar det i en överväldigande känsla av den udda kombinationen av misstro, övervakning och kontroll å ena sidan, och meningslösheten i protesten å andra sidan. Så även fast byggnaden sänder ett budskap om öppenhet så är verkligheten att medborgarna och beslutsfattarna hålls separerade, och medborgarna är tydligt underordnade. Som turist, påpekar Parkinson, går det att gå fram till byggnaden och se rakt in i byggnadens hjärta. Som medborgare blir du förpassad till en liten rektangel av gräs, knappt synbar från parlamentet (Parkinson 2012).

Är platsen viktig?

Men spelar platsen någon roll för politiken och demokratin i stort? Den frågan ställer sig Parkinson. Det finns några exempel där det uppenbart är så. Den segregering muren, som utan obehagade öppningar kan förhindra tillgång till service, medmänniskor och politik, är i högsta grad en gestaltning som påverkar demokratin. Dessa murar symboliserar ofrihet. Muren mellan Israel och Palestina är ett tydligt exempel. Det är en mental vägg, men också i högsta grad en fysisk vägg. Det finns också gestaltningar som inte direkt hindrar eller påverkar vår rörelsefrihet, men som likväl begränsar vilken typ av handling som kan uttryckas i rummet. Vi har tidigare talat om rummets dominerande gestaltning och taktiker

som ett sätt att bryta upp detta (se avsnitt 3.1.1). Ett exempel på dessa taktiker kan vara genvägar eller ”informella vägar” så kallade *desire lines* som människor tar över gräsmattor i stället för att ta den formella vägen som ritats ut och designats. Dessa vägar visar var människor vill gå och hur de ignorerar de fysiska reglerna som applicerats på platsen. Genvägar är dock sällan skapade utifrån ett lekfullt eller undersökande vandrande, utan genom att de sammanlänkar olika noder på snabbast sätt. De leder till entréer i byggnader och till torg eller övergångsställen genom den kortast möjliga sträckan. Det betyder också att de är beroende av den byggda miljön; flyttar man en entré – exempelvis en dörr på en byggnad – så kommer också genvägen att flytta sig. Hur fysiska objekt är ordnade i rummet har således en förutsägbar effekt på hur människor rör sig mellan dessa objekt. Hur noderna i ett nätverk är distribuerade bestämmer alltså hur människor rör sig. Dock påverkar kontexten platsen ligger i, om det finns en skylt som säger ”beträd ej gräset”, så kanske den normen är starkare än impulsen att ta den kortaste vägen (Parkinson 2012).

Gestaltning i relation till politiskt beteende

För att sammanfatta går det att säga att det finns tre sätt som gestaltningen av ett rum kan relatera till politiskt beteende i det offentliga rummet:

- Genom att totalt, fysiskt förhindra eller kontrollera specifika handlingar
- Genom att suggestivt uppmuntra en viss typ av beteende på bekostnad av andra; och
- Genom att med symbolik trigga en känsla av identifikation eller igenkänning, alternativt motsatsen vilket kan påverka den politiska effekten (Parkinson 2012)

Enligt författaren Godsell (1988) finns vissa allmängiltiga symboliska gestaltningar som höjd, centralitet och placering till höger som associeras till hög status. Nedsänkning, perifera lägen och placering till vänster associeras generellt till låg status. Utöver det associeras välvda tak till himlen, golv med jorden och trappor med ära och strävan (Godsell 1988, refererad i Parkinson 2012). Enligt Parkinson påverkar dock normer, beteenden och politiska krafter en plats lika mycket som de fysiska karaktärsdrag som platsen självt har. Det är inte absolut, menar Parkinson. Det är inte formen på en symbol som är avgörande, utan vad den signalerar. Formen ger oss dock möjligheter att jämföra något väldigt konkret i detalj. Men allt vi jämför betyder olika saker i olika kontext. Det betyder däremot inte att det inte finns en relation mellan den fysiska formen och ett speciellt politiskt beteende. Vissa platser, menar Parkinson, är i princip, associerade med vissa typiska beteenden, men de är mer eller mindre påverkade av formen i sig självt (Parkinson 2012).

3.2.5. Torgets demokratiska utformning

Olika torg har olika funktioner och alla har inte samma förutsättningar att vara platser för politiska samlingar. Hyllie torg är en plats i den nybyggda stadsdelen Hyllie som landskapsarkitekten Thorbjörn Anderson har designat. I en intervju berättar han om att det som är spännande med Hyllie torg är att det ritades upp innan stadsdelen, likt antikens Agora. Först kom torget och sen kom staden. Det kom dock också delvis att bli till torgets nackdel och gjorde även att platsen fick omformas i några steg. När torget byggdes fanns endast Hyllie arena på platsen. Det fanns varken sociala eller landskapliga kvaliteter i det som skulle bli Hyllie, det fanns nästan ingenting. Torget fick därför fungera som en entré för dem som kom med bil till arenan. Det skulle ge lite evenemangskänsla och bygga upp spänningen för dem som skulle se på event i arenan, men framför allt var det en genomfartsplats. Senare byggdes en av Skandinavians största shoppingdestinationer: Emporia. Hyllie torg blev ett shoppingtorg med ett syfte att skapa en identitet åt platsen, där bokträd fick symbolisera den skånska identiteten. Öresundstågstationen öppnade och kontor byggdes runt platsen, människor skulle nu kunna sitta på torget och äta lunch. Så småningom byggdes även bostäder och torget ska kunna fungera som ett levande stadsdelstorg (Intervju Andersson 2020-12-02). Hyllietorg är designat för att kunna hysa alla dessa funktioner, men Andersson har själv aldrig sett någon politisk aktivitet på torget (ibid.). Snarare tycks det ha blivit en typ av *emisk* plats, en genomfartsplats från tågstationen till den *fagiska* platsen Emporia.

Umeå rådhusorg

Ett torg som Thorbjörn Andersson arbetat med där demokratiska funktioner stod i centrum för designen är Umeå Rådhusorg som byggdes mellan år 2016-2017. Umeå har en stark politisk tradition med en militant *Straight Edge*-rörelse och har alltid varit ”röda Umeå”. Därför har också diskussionen kring yttrandefrihet varit viktig. När Andersson var med och ritade Umeå Rådhusorg var ett krav från kommunen att det skulle finnas talarplatser. Det hade Anderson inte varit med om tidigare. Kommunen menade att det fanns en tradition av att ha offentliga talarplatser och därför var det ett måste att det skulle vara med i gestaltningen (Intervju Andersson 2020-12-02). Kravet på talarstolar kan ha att göra med den uppståndelse som uppstod när den upphöjda scenen Apberget på torget revs i samband med en tidigare ombyggnation av platsen (Lindskog 2015). Apberget anlades 1987 och har ansetts som Umeås främsta mötes- och demonstrationsplats. Motståndet mot rivningen engagerade många människor och tanken var först att scenen endast tillfälligt skulle rivas och därefter byggas upp igen (UMU 2017, Sveriges Radio 2013). Så blev dock inte fallet. En av anledningarna var att

Apberget inte ansågs tillgängligt för alla då terrasseringarna bidrog till att människor med funktionshinder inte kunde ta sig till platsen. En dialog med medborgarna fördes i samband med den nya utformningen och tre nya talarstolar ritades ut på torget (Lindskog 2015, Intervju Andersson 2020-12-02). Några år senare, år 2019 restes även ett *Metoo*-monument i form av en röd puma på Rådhusorget i Umeå. Skulpturen "Listen" av Camilla Akraka är tänkt att markera kommunens ställningstagande mot sexuella trakasserier (Kristiansen 2019).

Sergels torg

Ett annat tydligt exempel där gestaltningen av ett torg tycks ha påverkats av tankar om demokratiskt utövande är Sergels torg i Stockholm. Efter andra världskriget omformades de centrala delarna i Stockholm för att bereda plats för en ny modern stad. De gamla Klarakvarteren revs och nya byggnader uppfördes. Det nya "Stockholm city" skulle i huvudsak ha tre funktioner: konsumtion, statliga verksamheter och affärs- och kontorshuvudkvarter, på var sin plats i staden (Stockholm Stad, u.å.). I mitten byggdes tunnelbanestationen T-centralen. Sergels torg ritades av arkitekterna David Helldén och Piet Hein och anlades 1967. Torget består av en övre och en nedre del. Den övre delen består av en gångväg, bilväg och en cirkulationsplats med Sergelfontänen i mitten. Den nedre delen består av en arkadgång under bilvägen och ett nedsänkt trafikseparerat torg intill Kulturhuset, som i folkmun kallas "Plattan". (Stockholm Stad, u.å.).

Torget blev redan från början en plats för demonstrationer (Franzén 2002). Mellan 1971-1983 kunde demonstrationer som hölls på torget direkt adressera riksdagen som under den tiden provisoriskt höll till i Kulturhuset. Sergels torg är fortfarande den mest använda demonstrationsplatsen i Stockholm. Både för större demonstrationer och för mindre privata initiativ. Även offentligt initierade initiativ har skett här, som den tysta minut som hölls på torget den 10 mars 1986 efter mordet på Olof Palme (Franzén 2002).

Sergels torgs aktivitet

En stor mängd människor rör sig dagligen över Sergels torg till fots. Den huvudsakliga rörelsen går från tunnelbanestationen T-centralen och snett över torget. Genom T-centralens tunnelbanestation kan Sergels torg ha direkt kontakt med ett stort upptagningsområde och olika typer av människor – från bankmän till hemlösa – uppehåller sig på platsen. Även kulturhuset agerar som en regional målpunkt och mötesplats (Spacescape 2007).

Det forskningsdrivna konsultbolaget Spacescape hävdar i en studie av torgets stadsliv att *"Plattan är sannolikt Sveriges mest offentliga rum givet platsens centrala läge, överblickbarhet, besöksryck och mångfald. Här hörs intressegrupper som annars saknar röst i den offentliga debatten"* (Spacescape 2007, s.26).

På många sätt lyckas Sergels torg att vara både en handelsplats och en demokratisk arena. Den övre delen av torget knyter samman intensivt använda handelsstråk och närheten till centralstationen där tåg till hela Sverige avgår. Den nedre delens avskildhet gör att större demonstrationer kan hållas utan att störa vare sig biltrafik eller shoppingstråkets flanörer. Frånvaron av bostäder och lokal förankring som finns omkring Sergels torg bidrar, enligt Spacescape, till en form av anonym superoffentlighet, som gör att vem som helst kan göra anspråk på platsen (Spacescape 2007). Framför allt tycks kanten mellan Arkaden och Plattan, i skärningspunkten mellan torgets kommersiella och politiska del, vara det mest aktiva och mångfacetterade rummen på nedre Sergels torg (ibid.). Kanterna erbjuder skyddade platser längs väggar, trappor eller pelare, platser i närhet av det huvudsakliga gångstråket där besökaren kan få en överblick över torget (ibid.).

Enligt Spacescapes undersökningar är det också i kanten de flesta politiska och kulturella manifestationer sker. Enligt dem är det en plats som vem som helst kan ta i anspråk för att ge uttryck åt sina åsikter, och att kanten är grundförutsättningen för Sergels torgs offentlighet (Spacescape 2007).

En förutsättning för att Plattan ska kunna fungera som en demokratisk arena är närheten till de stora flödena av människor från handelsgatorna (Spacescape 2007). Den mängd och bredd av människor som passerar platsen är en utmärkt publik för de som vill ta platsen i anspråk för åsiktsyttring (ibid.).

Sergels torg som en demokratisk arena

Torget centrala och kollektivtrafiksnära läge i kombination med nedsänkningen och trafiksepareringen tycks ha gjort platsen till en ideal plats för demonstrationer, men dess något undangömda utformning bidrog också till en mörkare sida. Trots att platsen användes av tusentals människor varje dag blev Plattan ett centrum för droghandel. Platsen fick ett dåligt rykte som inte ens demonstrationerna och eventen som tog plats på torget kunde rå på, och många upplevde platsen som hotfull (Franzén 2002). Olika taktiker har tagits till för att göra Plattan till en drogfri zon. Platsen har renoverats i olika etapper och en speciell enhet inom polisen, *Plattangruppen*, har Sergels torg som sin arbetsplats för att bekämpa brottslighet och göra torget till en tryggare plats (Svenska Dagbladet 2013). Det kriminella livet påverkar Plattans offentlighet, då det gjort att vissa människor väljer att undvika platsen. Spacescape ifrågasätter dock om väktare och poliser är vägen att gå. Uteserveringar, butiksägare och en aktivering av platsen kan också fungera som en form av social kontroll som har en påverkan på stadslivet (Spacescape 2007).

Figur 6. Balustraderna används för hängning av banderoller. Figur 7. Inbyggd talarstol

Sergels torgs utformning

Plattan är en tom öppen yta utan vidare möblering. I torgets sydöstra hörn finns det en trappa med en liten balkong som leder upp till marknivå. Balkongen brukar under demonstrationer användas som talarstol då den möjliggör en upphöjd talarposition från torget. På torgets västra sida förbinder en stor trappa torget med shoppingstråket Drottninggatan. Utöver sin funktion som trappa används den också av människor som sittplats och tidvis som talarstol. Gångvägen på den övre delen av Sergels torg har utsikt ut över Plattan och agerar nästan som en balkong. Den möjliggör en överblick över Plattan och räckena ut mot den nedsänkta delen användas ofta för upphängning av banderoller vid demonstrationer (Spacescape 2007). Enligt Spacescape är platsens utformning i högsta grad symboliskt laddad:

”Sergels torg är en plats som är medvetet utformad i kontrast till traditionella stadsrum i närmast varje avseende. Här finns ingen symmetri, accentuerade axlar eller klassisk geometri. I stället finner vi trianglar, bågsegment, överlappande plan och till och med en superellips. Sergels torg äger trots detta en ansenlig monumentalitet, men det är inte en traditionell monumentalitet, lika lite som det är ett traditionellt samhälle platsen vill symbolisera. Istället har Sergels torg som inget annat stadsrum kommit att bära bilden av det moderna demokratiska Sverige.” (Spacescape 2007, s.46)

3.2.6. Var organiseras demonstrationer?

De flesta organiserade demonstrationer sker, enligt Parkinson på platser som centrala torg, gärna i närhet till offentliga byggnader (Parkinson 2012).

Tatjana Boric är aktiv i den internationella klimatrörelsen Extinction Rebellion (XR) som använder sig av aktioner och civil olydnad för att väcka debatt om klimatet. Om klimatrörelsen Fridays for Future har en mer traditionell uppsökande praktik, där de återkommer till stadshuset eller regeringsbyggnaden samma tid varje fredag, så har XR en mer aggressiv och varierad praktik där de uppsöker olika platser för att väcka uppmärksamhet kring sina frågor. Tanken är då att störa ”business as usual”, väcka reaktioner och använda sig av civil olydnad, för att få ett genomslag i media och för att få med sig folk. Platserna XR väljer har ofta ett symboliskt värde för organisationen. I Malmö har flera aktioner gjorts vid Rådhuset vid Stortorget i samband med kommunfullmäktiges sammanträden en gång i månaden. Syftet är att fånga politikerna på väg till jobbet för att få dem att utlysa ett klimatrörelse. Liknande aktioner har skett i närheten av regeringsbyggnaderna och utanför Stefan Löfvens hus. XR anser det vara av stor vikt att göra aktioner vid dessa byggnader där makthavare och folkvalda sitter då det är de som kan förändra systemet och lyfta klimatfrågorna på allvar. Genom att konfrontera dessa när de är på väg in och ut ur byggnaderna hoppas XR kunna påminna politikerna om aktualiteten i rörelsens frågor och därigenom kunna påverka politiken (Intervju Boric 2020-12-02).

Det är viktigt att olika politiska grupper direkt kan konfrontera de politiker som de vill föra fram sitt budskap till och att deras fråga får uppmärksamhet. Därför, menar Parkinson, är att använda sig av ”formella” platser för protest i den offentliga sfären ett sätt att effektivt få fram sitt budskap. Även andra platser som kan fånga medias uppmärksamhet: protester vid köpcentra, stora vägar, parker och arbetsplatser för specifika företag eller organisationer, kan skapa ett symboliskt budskap. Protester på privata platser blir allt vanligare menar Parkinson. Detta hävdar författaren har att göra med att tillgängligheten till den offentliga sfären begränsas. I bristen på offentliga ytor för protester kan demonstrationerna flytta de till platser där källan till protesten upplevs husera. Det kan vara kontoret för ett oljebolag eller en väg som skapat konflikten om stadens, eller i förlängningen världens, ytor och hur de ska fördelas och användas. (Parkinson 2012).

Parkinson menar att platser där allmänheten kan framföra sina krav är problematiska att få till. Inte bara för att politiker ofta vill isolera sig från dessa krav. Inte heller endast för att de platser som skulle kunna passa kanske inte är tillräckligt stora, eller för att platsernas gestaltning motverkar att många människor ska kunna samlas där, utan för att dessa platser inte prioriteras inom samhällsplaneringen. Detta, menar Parkinson, är anledningen till att utformningen av offentliga platser allt oftare motverkar den typ av storskalighet som krävs för

att människor ska kunna samlas för att ställa sina krav så att de får ett genomslag. I stället fokuseras det på platser som är till för att sitta och äta lunch (Parkinson 2012).

Synen på torgen i samhällsplaneringen har ändrats under de senaste decennierna. Thorbjörn Andersson har arbetat som landskapsarkitekt i över 20 år och menar att de offentliga rummen i staden har gått igenom en renässans de senaste 10–15 åren. När Andersson började arbeta som landskapsarkitekt var det få som såg värdet av torgen inne i staden, hävdar han. De fungerade som p-platser och eftersom boendestandarden hade ökat rejält så var folk hemma i stället för på torg och i parker. Med gröna vågen-rörelsen flyttade många från städerna och stadens offentliga rum blev bortprioriterat. Staden blev i stället en form av Central Business Districts, där kontor och kommersiella verksamheter prioriterades. Men med urbaniseringen menar Andersson att stadens offentliga rum har fått en ny aktualitet för att öka stadens attraktivitet. Men för att ett torg ska vara välfungerande krävs det att människor ska vilja vara där. Det ska vara värt besväret att stanna upp på torget. Det är en ständig kamp mellan det offentliga och privata. Andersson tar Lilla torg i Malmö som ett exempel där det privata uteserveringarna har brett ut sig på bekostnad av torgets offentlighet. Andersson ifrågasätter om det är rimligt att ett 100 år gammalt torg endast agerar som en uteservering. Frågan om offentliga eller privata sittplatser är ett problem som han ofta stöter på när han gestaltar torg. *”För bara tio år sedan så tyckte alla att det var toppen med uteserveringar – det är ju det som ger staden liv. Men nu har uteserveringarna blivit så pass många och populära så att de måste begränsas.”* Även om uteserveringar kan bidra till folklivet så är de inte offentliga, menar Andersson. *”Om man ska betala 35 kr för en kopp kaffe för att sitta ned så är det en privat plats”* (Intervju Andersson 2020-12-03). Numer när torg gestaltas brukar det landa i att restaurangägarna får 3,5 meter ut från sin restaurang till uteserveringar, för att inte torget ska offras (Intervju Andersson 2020-12-03).

Parkinson ifrågasätter det som i arkitekturdiskussionen ofta är det starkast prioriterade: design med fokus på det oväntade mötet med främlingar. Detta går rakt emot vad andra forskare och författare hävdar är demokratiska platser. Parkinson menar att utformningar som fokuserar på möten med främlingar ofta är övermöblerade och lämnar ingen plats för politisk aktivitet. Författaren menar att detta är en del av undermineringen av den politiskt aktive medborgaren. Platser skapas för oväntade oplanerade möten i stället för att skapa platser för planerade, målmedvetna demokratiska aktioner. Detta är också anledningen, hävdar Parkinson, till varför de människor som tidvis vill ställa offentliga krav möter inte bara svårigheter att hitta platser utan också i att få tillgång till dessa (Parkinson 2012).

3.2.7. Behövs det nya platser för protester?

Det finns platser som är starkt förknippade med demonstrationer och protester. Både Möllevångstorget och Sergels torg är exempel på detta. Samtidigt menar en stor del av forskningen att tillgången till platser som dessa krymper och att ett ökat privat inflytande och säkerhetstänkande begränsar dessa platserns offentlighet. Behövs det då nya platser för demonstrationer? Bör vissa platser öronmärkas för demonstrationer, på det sätt Parkinson föreslår?

Enligt Tatjana Boric som är aktiv i klimatrörelsen Extinction Rebellion (XR) behövs det inga nya eller speciella platser för XR:s aktioner, utan de arbetar utifrån det nuvarande offentliga rummet. Men, lägger hon till, målet är att i grunden förändra hela det nuvarande systemet där allting kretsar kring konsumtion. Genom att kämpa för detta ser hon också en annan typ av offentligt rum i den framtid hon strävar efter. I den framtiden är det offentliga rummet en plats som är skapad för människor, för möten, för deltagande och samtal. Vägen och målet, säger Boric, är ett offentligt rum och samhälle som inkluderar och bygger kring människor och natur snarare än konsumtion och bilar och allt det som konsumtion egentligen kräver (Intervju Boric 2 december 2020).

Busi Dimitru som är aktiv i Vänsterpartiet tycker inte heller att det behöver byggas några nya torg som kan användas för demonstrationer och stora folksamlingar. De som finns räcker och kommer att fortsätta användas då de är ”inarbetade”. Det finns en tradition knuten till dessa platser och det känns naturligt att samlas där. Det är när en eller flera av platserna faller bort, genom att de byggs om, eller om någon annan redan fått tillstånd att vara där när man själv vill anordna något, som Dimitru menar att det blir ett problem. Det finns stora torg så att det räcker, men de som användare känner av när de blir mindre. Det Dimitru känner saknas i formgivningen av staden är de små naturliga mötesplatserna i staden där det går att ha fördjupade samtal. Platser där det är en naturlig rörelse där det går att fånga upp människor och 10–15 personer kan sätta sig ned och prata och ha samtal om politik. Dimitru pratar om cykelrondellen vid Möllan som en sådan plats, men att rörelsen där ofta går lite för snabbt. Det uppstår alltid en stunds förvirring när någon stannar upp där, man vill inte vara i vägen för trafikflödet. De demokratiska arenor som Dimitru saknar är små noder som bryter av ett större flöde, där man kan stanna upp och prata utan att störa andra (Intervju, Dimitru 2020-12-05).

3.3. Stadsanalys som verktyg

Själva stadens utformning och i vilken kontext en plats ligger tycks också påverka om platsen väljs för demokratiska aktioner. För att ett torg ska kunna fungera som en demokratisk arena bör det enligt Parkinson (2012) vara en plats där de som uttrycker sin åsikt är synliga för förbipasserande. Wikström och Olsson (2012) har betonat vikten av att människor från olika bakgrunder ska kunna mötas på en plats för att den ska kunna vara öppen och demokratisk. Men vad det är som gör att vissa platser är fulla med människor och andra inte? Bauman (2000) menar att den rumsliga gestaltningen kan motverka möten genom att platser kan vara tomma, ogästvänliga eller programmerade endast för konsumtion, se avsnitt 3.2.3. Det finns också teorier som behandlar strukturen i staden, dess nätverk och människors rörelsemönster. Detta för att skapa en förståelse för vad som gör en plats attraktiv och läsbar, något som i förlängningen gör att människor vill vara där. Att analysera sammanhanget runt en plats kan skapa en förståelse för varför vissa offentliga rum väljs för demonstrationer och andra inte.

3.3.1. *Space Syntax*

Stadens rumsliga struktur, hur den formas och transformeras kan beskrivas som *stadens morfologi*. För att analysera stadens morfologi går det att studera fysiska strukturer på olika skalor men även rörelsemönster och hur mark används och ägs o en stad. Genom att analysera stadens morfologi går att jämföra geografiskt skilda städer med varandra men också olika skeden i en stads omvandling (Wikström & Olsson 2012).

Ett sätt att försöka mäta detta är genom *Space Syntax*, som är en stadsbyggnadsforskning där gatunätverket analyseras. Forskningen startade på University College London av bland annat Bill Hillier (Spacescape u.å.). *Space Syntax* menar att utformningen av stadens gatunät till stor del påverkar hur vi upplever staden. Gatorna ses som förbindelselänkar som skapar närhet till utbud och attraktioner, så kallade *noder*, dit människor vill ta sig (Wikström & Olsson 2012). Hur människor rör sig längs förbindelselänkarna till noderna skapar specifika rörelsemönster, vilket gör att vissa platser i staden blir mer befolkade än andra (Spacescape u.å.).

Om många människor befinner sig på en plats så har den större potential för sociala aktiviteter eller för att kommersiella aktörer framgångsrikt ska kunna etablera sig på en plats. Detta gör att *Space Syntax* kan användas för att definiera ex. potentiella handelsplatser i staden, eller platser där det finns risk för kriminalitet pga. att få människor rör sig där. (Spacescape u.å.).

Hur gatorna och stadsrummen är konfigurerade gör att vissa stadsrum upplevs som närmre, medan andra upplevs som mycket avsides (Spacescape u.å.). Rumslig tillgänglighet mäts inom *Space Syntax* utifrån *rumintegration*.

Forskning har funnit en tydlig länk mellan hög rumsintegration och höga gångflöden. Rumsintegrationen baseras till stor del på siktlinjer och är ett analysmått på upplevt avstånd och orienterbarhet (ibid.). Förenklat går det att säga att det handlar om hur nära ett stadsrum känns andra stadsrum, exempelvis om man kan nå det snabbt, utan att behöva ändra riktning. Ett stadsrum som går att nå med ”få steg” har därmed en hög integration. (ibid.). Ett exempel kan vara en handelsgata som Drottninggatan i Stockholm som ansluter till flera andra gator längs dess sträckning.

Det går också att mäta *genhet* för att mäta vilka stråk som har många ”gena förbindelser” – dvs. att en gata ligger centralt med många start- och målpunkter så att man snabbt kan gena mellan olika platser. Genhet kan mätas genom att jämföra det faktiska gång- eller cykelavståndet med avståndet det är fågelvägen mellan två platser (Spacescape 2007 u.å). På så sätt kan man få fram en genhetskvot. Genhets-måttet används ofta inom nätverksforskningen för att definiera potentiella cykelstråk (ibid.).

Grundtesen i *Space Syntax* är att rum och gator som upplevs som nära och väl integrerade blir välbefolkade medan de som känns svåråtkomliga och avsidades inte blir det.

Kritik mot Space Syntax

Det finns en delkritik mot *Space Syntax* som analysmetod. Dels att det krävs att det görs förenklingar för att kunna utföra omfattande rumsliga analyser. Ett problem som uppstår är att en gata som är krökt delas upp i flera segment, vilket gör att den kommer att uppfattas som mindre integrerad i analysen (Wikström & Olsson 2012). En annan kritik är att det utöver integration finns andra faktorer som attraherar människor till en plats, som utsikt, natur eller kvällssol. Mattias Kärrholm menar att ingen miljö fungerar helt på basis av sina materiella förutsättningar. De innehåller alltid sociala aspekter, intentioner och föreställningar; människor har en avsikt med sin förflyttning. Möjligheten att med *Space Syntax* kunna förutsäga förflyttningar minskar med sociala faktorer som regler eller konventioner som påverkar förflyttningen (trafikregler, resor till och från arbetsplatsen etc.) (Kärrholm 2004). Det analysen dock gör är att den har riktat uppmärksamhet mot själva möjligheten att på ett systematiskt sätt analysera de komplexa nätverk av förbindelser som en stad består av (Wikström & Olsson 2012).

3.3.2. Lynch Stadsbildsanalys

Kevin Lynch stadsbildsanalys är en annan strukturell metod för att kartlägga människors upplevelser av staden. Analysen utgår utifrån stadens existerande form och den allmänna bilden av den. Lynch använder sig av fem grundelement för att förklara hur människor upplever staden och orienterar sig i den. Dessa element är *stråk*, *gränser*, *enhetliga områden*, *knutpunkter* och *landmärken*. Tillsammans skapar dessa element ett mönster och gör att vi får en överskådlig och sammanhängande bild av staden så vi kan orientera oss i den. Läsbarheten av stadens mönster och uppbyggnad är den viktigaste visuella kvaliteten menar Lynch. Genom att kunna läsa av och orientera sig i staden skapas en känsla av trygghet och tydligare rumslighet som kan stärka den allmänna bilden av staden (Lynch 1960). Lynch använder sig av olika grundelement för att kunna läsa av staden:

Stråk är de färdvägar som observatören tar sig framåt genom. Dessa kan vara vägar, trottoarer, kanaler och järnvägar.

Gränser är linjära element som inte uppfattas som stråk av observatören. De definieras av att de markerar en förändring mellan två olika typer av områden. Strandlinjer, utkanter av bebyggda områden eller murar är exempel på gränser. Gränserna kan också vara osynliga, som en gräns mellan två regioner. Gränserna är viktiga för att de visar var områden börjar och slutar. De organiserar staden genom att de håller ihop generaliserade områden.

Enhetliga områden är delar av staden som har en enhetlig karaktär eller funktion. De olika områdena blir tydligt definierbara då det märks när man är i eller utanför dem. Egenskaper som markanvändning, byggnadsstil eller exploateringsgrad kan definiera ett enhetligt område.

Knutpunkter eller noder är strategiska punkter i staden som en observatör kan "gå in i". Ofta är de skärningspunkter mellan olika stråk, en plats där människor möts eller färdmedel byts. En knutpunkt är en koncentration av något slag, en form av kärna och är ofta kopplad till andra element som stadskärnor, torgplatser och gatukorsningar.

Landmärken är objekt som skiljer ut sig från omgivningen i både läge och betydelse. Det kan vara en byggnad, en skylt eller en kulle. Vissa landmärken går att se på långt avstånd och kan på så sätt fungera som en radiell referens och ett riktmärke, som ett torn eller ett berg (Lynch 1960).

Olika typer av differentiering under en sträcka och siktlinjer hjälper oss att navigera genom staden. Även hur vi tolkar hur vi kan röra oss genom miljön är viktiga för observatören, såväl visuellt som taktilt. Även namn på gator och element säger något om platsens intention och identitet (Lynch 1960). Genom Lynch analyser blir staden läsbar och det går att undersöka om demokratiska arenor ligger i liknande kontext, exempelvis i närhet till knutpunkter eller landmärken.

4. Platsanalyser

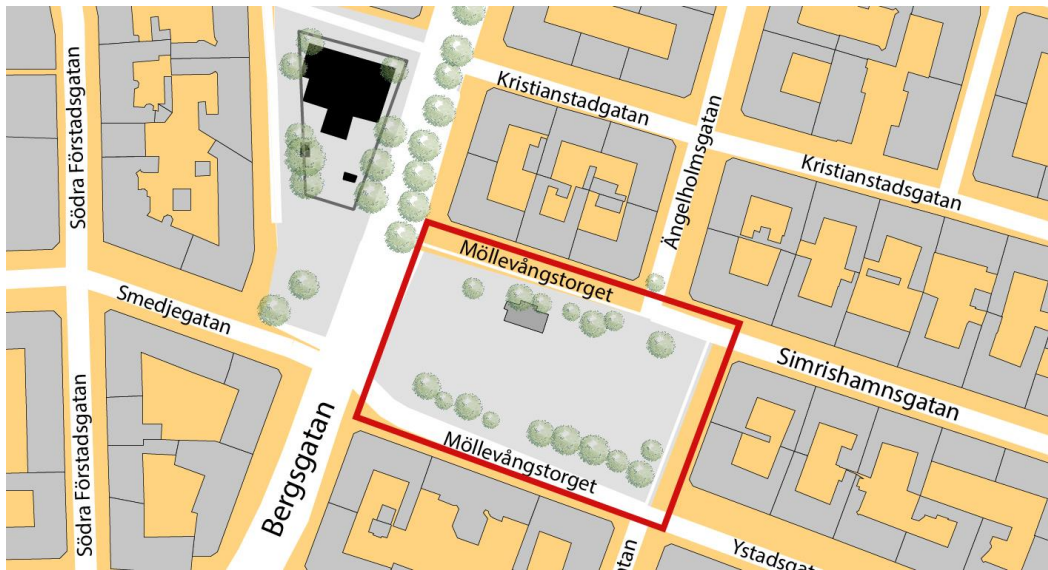
För att få en utökad förståelse för de teorier som tagits upp i tidigare kapitel ska vi nu zooma in på två platser i Malmö som tidvis används för demonstrationer och politisk aktivitet: Möllevångstorget och August Palms plats framför Stadshuset. Om Möllevångstorget har en roll som det torg i Malmö där demonstrationer regelbundet hålls, så är platsen framför Stadshuset mer anonym. Samtidigt är det i Stadshuset som många av de beslut som påverkar vår stadsmiljö tas. August Palms plats är också en plats där demonstranterna har en verklig chans att möta beslutsfattarna.

Möllevångstorget och August Palms plats har kartlagts och teorier kring *territorialitet*, *Lynchanalys* och *Space Syntax* har applicerats för att kunna analysera platsernas rumsliga struktur och sammanhang. Intervjuer med representanter från två politiska rörelser, Vänsterpartiet och Extinction Rebellion, samt en intervju med en gestaltande landskapsarkitekt, samt observationer på platserna ligger också till grund för undersökningen.

Figur 8. Karta över Malmö, Möllevångstorget och August palms plats markerade

4.1. Möllevångstorget som demokratisk arena

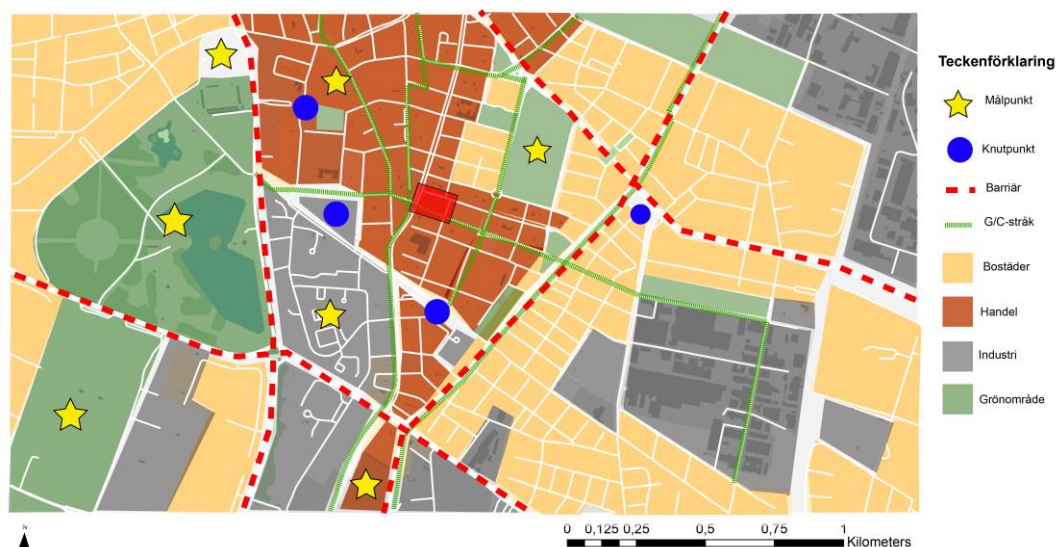

Figur 9. Orienteringskarta Möllevångstorget

Möllevångstorget ligger i södra delen av Malmö innerstad i området Möllevången. Torget anlades i slutet av 1800-talet då Malmö växte i takt med industrierna. Längs Bergsgatan låg flera fabriker, varav några står kvar, men idag inrymmer andra funktioner (Malmö Stad 2020d). Med industrierna växte även arbetarrörelsen fram på Möllevången och torgets historia är tätt sammanflätad med manifestationer och demonstrationer. De mest kända är förmodligen Möllevångskravallerna som beskrivs som den allvarligaste arbetsmarknadskonflikten under mellankrigstiden (Malmö Stad 2020a)

Kontext

Om man applicerar en Lynchanalys på Möllevången så kan man se att ligger relativt nära flera knutpunkter som är av stor betydelse, *se figur 10* (Lynch 1960). Pågatågstationen Triangeln gör att människor från olika delar av staden och regionen kan ta sig till Möllevångstorget relativt enkelt. En bit söder ut ligger även Södervärns busstation med såväl lokal som regional busstrafik. Kärrholm menar att flera saker än gatunätverkets struktur bidrar till att människor använder en plats (Kärrholm 2004). Runt om Möllevångstorget finns det flera platser som kan klassas som målpunkter, dit människor vill gå. Folkets park och Pildammsparken är välbesökta områden och Allmänna sjukhusområdet söder om Möllevångstorget är troligtvis en plats som människor från hela staden besöker när det behövs. Triangelns köpcentrum och Södra förstadsgatans handelsgata ligger i relativt nära anslutning men det går inte att ta miste på att Möllevången med sitt aktiva affärs- och restaurangliv är en målpunkt i sig.

Figur 10. Lynchanalys över Möllevångstorget

Att Möllevångstorget ligger på en plats där flera stråk korsas kan också vara en bidragande effekt till att platsen är välfrekventerad, men också strategisk för demonstrationer. Detta stämmer väl in med *Space Syntax*-teorin som menar att ju mer integrerad en gata eller plats är i staden, desto mer kommer den att användas (Spacescape u.å). Cykelrondellen väster om torget, där såväl såväl bil- cykel- och gångtrafik möts, tas upp som en strategisk plats i en intervju med Busi Dimitru. Vänsterpartiet har aktivt valt ut platsen för att stå och prata med människor om politik då det är många som rör sig där (Intervju Dimitru 2020-12-05). Även på Möllevångstorget, på andra sidan övergångsstället från cykelrondellen observerades olika organisationer stå och dela ut flygblad eller kaffe.

En stor anledning till att stråket är så välanvänt är med stor sannolikhet att cykelbanan längs med Möllevångstorget förbinder den östra delen av staden med Triangelns tågstation.

Territorialisering och rörelsemönster

Det kollektivtrafikhärläget gör att människor kan ta sig till Möllevångstorget från ett större upptagningsområde, men till skillnad från exemplet från Sergels torg så befolkar de boende i området platsen dygnet runt (Spacescape 2007). Det är mycket folk i omlopp vid observationerna och olika typer av aktiviteter och territoriella taktiker sker hela tiden (Kärrholm 2004). Den skiftande användningen dagtid och nattid gör att platsen får många olika territoriella lager (ibid.). Torghandel sker mellan måndag och lördag kl.07-15 och de flesta barer har öppet till kl.01 (20.30 under Coronarestriktionerna). Det finns bostäder, handel, arbetsplatser, barer och restauranger som aktiverar Möllevångstorget vid olika tider på dygnet. Människor rör sig på och omkring platsen på en mängd olika sätt och på olika färdmedel.

Cresswell, Kärrholm och de Certeau skriver alla om hur det offentliga rummet kan användas för att skapa en normalitet genom en strategisk gestaltning av platser (de Certeau 1988, Cresswell 1996, Kärrholm 2004). En viss typ av programmering går att ana på Möllevångstorget med uteserveringarnas tydliga avgränsning och upprättandet av en "fimpzon" där det är tillåtet att röka. En skylt och avvikande design på bänkarna används som en gestaltande strategi för att förmedla rökförbudet på offentliga platser genom att tilldela rökarna en egen funktionsseparerad plats, *se figur 11*.

Figur 11. Utvisad plats för rökning, Möllevångstorget

Framför allt går det att se en uppdelning av torget med aktiva programmerade kanter och en oprogrammerad mitt, *se figur 12*. Själva torgytan är öppen, utan vidare möblering än statyn *Arbetets ära* som skapades år 1929 av konstnären Axel Ebbe. Genom skulpturen ville konstnären uttrycka hur gemensamt arbete håller samhället uppe (Malmö Stad 2020d). Statyn fungerar som det Lynch kallar för ett landmärke (Lynch 1960). På daglig basis fungerar den som en mötesplats där människor sätter sig och väntar på trappan under statyn. Statyn blir en naturlig träffpunkt då den sticker ut från omgivningen och går att använda som sittplats. Monumentet används också som en samlingsplats vid spontana eller anordnade demonstrationer. Då används trapporna kring statyn som en form av talarstol.

Figur 12. Territorialiseringar Möllevångstorget

Torghandeln och uteserveringarna är de mest utmärkande territoriella indelningarna som aktiverar platsen (Kärrholm 2004). Möllevångstorgets inramning av barer och restauranger samt aktiviteten som sker genom torghandeln lockar många olika typer av människor. De som vill handla billig mat, de som vill dricka öl eller äta, men också de som bor och tar sig igenom platsen på väg till en annan målpunkt. Det gör att det finns större möjligheter för människor att mötas (Spacescape u.å). De många olika aktiviteterna som sker på platsen gör människor rör sig där långsamt och har tid att stanna upp (Kärrholm 2004).

Något som eventuellt kan komma att påverka vilken typ av taktiker som utövas på Möllevångstorget är samverkansprocessen BID i Malmö. Processen är inspirerad av den amerikanska modellen *Business Development Districts* (se avsnitt 2.4.1), men har anpassats för att passa en svensk kontext. I Malmö står BID för *Boende, Integration och Dialog*. Projektet drivs av föreningen Fastighetsägare Sofielund och startade år 2014. I BID Sofielund har fastighetsägare, bostadsrättsföreningar, byalag och företag förbundit sig till att arbeta tillsammans med Malmö Stad, föreningslivet, myndigheter, forskning och boende för att utveckla Sofielund (Fastighetsägare Sofielund u.å.) Målet är att öka trivsel, trygghet och sammanhållningen i Sofielund som är listat av polisen som ett särskilt utsatt område i Malmö (BID Malmö, 24 juni 2020). BID-strategin har fått ett genomslag i Malmö på grund av de positiva resultaten som uppvisats i Sofielund. Tanken är nu att strategin även ska appliceras på området vid Möllevången, även fast det inte är med på polisens lista över utsatta områden. Flera insatser har gjorts för att stärka känslan av trygghet så som kameror, trygghetspatruller och insatser för att minska nedskräpningen (Malmö Stad 20 juni 2019). Ett mål är att poliser ska vara ett naturligt inslag i gatubilden (BID

Malmö 24 juni 2020) och fem heltidsanställda ordningsvakter ska placeras ut runt Möllevångstorget. Malmö Stads ambition är att människor som rör sig runt torget ska kunna se en ordningsvakt inom 20-60 minuter (Sydsvenskan 5 oktober 2020).

Vad detta innebär för Möllevångstorget som en demokratisk arena är svår att säga. Möllevångstorget är en plats som för många i Malmö är synonym med demonstrationer och manifestationer. Internationella kvinnodagen och förstamaj firas här årligen. Polisen är ofta närvarande på dessa demonstrationer och det är till dem som en ansökan om allmän sammankomst lämnas in. Att ha en regelbunden patrullering av ordningsvakter lär dock, som arbetstiteln lyder, verka för att hålla ordning på platsen. Därmed kan de taktiker som inte passar in komma att stävjas (Cresswell 1996, Kärrholm 2004, Spacescape 2007).

Demonstrationer

Möllevångstorget är en strategisk plats som brukar användas för demonstrationer och manifestationer. Platsen beskrivs som tätt sammanlänkad med arbetarrörelsen både av Malmö stad och Busi Dimitru, som brukar anordna demonstrationer på torget för Vänsterpartiet (Malmö Stad 2020d, Intervju Dimitru 2020-12-05). I en intervju med Dimitru berättar hon att Vänsterpartiet väljer att ordna demonstrationer där på grund av *"tradition och hävd"*. Enligt Dimitru så förväntar sig människor att samlingen ska ske på Möllevångstorget och de gånger de bytt plats har det uppstått förvirring. Dimitru uttrycker också att det är *"skönt att vara på hemmaplan"* och syftar till att Vänsterpartiet har ett starkt stöd på Möllan. Hon menar att det är på Möllevången som de flesta som deltar i demonstrationerna bor och känner sig trygga. Det känns symboliskt att vara på en plats som är tätt sammankopplad med arbetarrörelsen, säger hon. På Möllevångstorget upplever hon sig, som demonstrant, inte bli lika störd när hon demonstrerar, som när Vänsterpartiet gör det någon annanstans. Om Vänsterpartiet skulle placera demonstrationerna på Davidshalls torg eller Limhamns torg så menar Dimitru att det inte skulle komma lika mycket folk. Hon hävdar också att det inte skulle finnas samma känsla av driv och samhörighet om de bytte plats. Vänsterpartiet vill också gärna verka på en plats där de vet att de har utrymme att bli starkare (Intervju Dimitru 2020-12-05). Därför är det strategiskt bra att vara på Möllan där V hade uppemot 45 procents väljarstöd i riksdagsvalet 2018 (SVT 2018)

Metoden att strategiskt välja symboliska platser för att skapa en koppling till dem och hävda sin sak påminner mycket om Pries och Brinks undersökningar av 30:e novemberrörelsen i Lund (Pries & Brink 2019).

I fallet med Möllevångstorget så blir själva torget en minnesplats med en enande historia i arbetarrörelsen. Statyn *Arbetets ära* blir ett minnesmärke som kopplar an till denna gemensamma historia. På platsen sker genom återkommande demonstrationer som förstamaj och internationella kvinnodagen. Genom en

återkommande ritual skapar sig rörelsen ett företräde till platsen genom historisk förankring och återkommande hävd. Ju fler gånger detta sker, desto lättare är det för dem att hävda rätten till platsen vid ansökningar om allmän sammankomst (Pries & Brink 2019). Platsen blir på så sätt också associerad till dessa demonstrationer och användande som politisk samlingsplats. På så sätt blir inte demonstrationerna endast territoriella praktiker utan även territoriella appropriationer – ”vårt” område – och associationer – en plats för (vänster-) demonstrationer (Kärholm 2004). Även namnen på gatorna omkring torget ger associationer till Skånes olika delar – Ystadsgatan, Kristianstadsgatan, Ängelholmsgatan och Simrishamnsgatan – som att platsen vill omfamna hela regionen.

Figur 11. Møllevångstorget förstamaj 2021

Fysisk utformning

Dimitru menar att den fysiska utformningen av Møllevångstorget inte spelar så stor roll (Intervju Dimitru 2020-12-05). En talarstol går alltid att bygga upp, det viktigaste är att platsen kan hålla tillräckligt många människor. Møllevångstorget har, enligt Dimitru, under några demonstrationer nått sin maxkapacitet på 6000 personer, och om rörelsen växer så kommer det krävas att man samlas på nya platser. Det flesta politiska samlingar som sker på Møllevångstorget går att kategorisera som *statiska demonstrationer*, även om det under större demonstrationer som förstamaj också finns *mobila* inslag, där man först samlas på

torget och sedan tillsammans vandrar till en annan plats. Som en plats för politisk agitation upplever Dimitru att utformningen av Möllevångstorget till viss del är tacksam, eftersom trappan vid statyn kan fungera som en scen vid mindre samlingar. Vid större samlingar krävs dock att en scen byggs för att kunna ge utrymme för ljudsystem och dylikt. Dimitru tror att den befintliga gestaltningen till viss del ändå kan spela in när människor väljer att samlas på olika platser. Hon tar upp den ca 40 cm höga muren vid Gustav Adolfs torg som både kan användas för att sitta och vänta på någon till vardags, men också för att få en upphöjd talarposition vid politiska samlingar. Vissa platser är naturliga samlingsplatser, menar Dimitru. På Möllevångstorget ställer sig folk framför statyn och väntar. De vet hur de ska göra där och hittar naturliga rörelsemönster (Intervju Dimitru 2020-12-05).

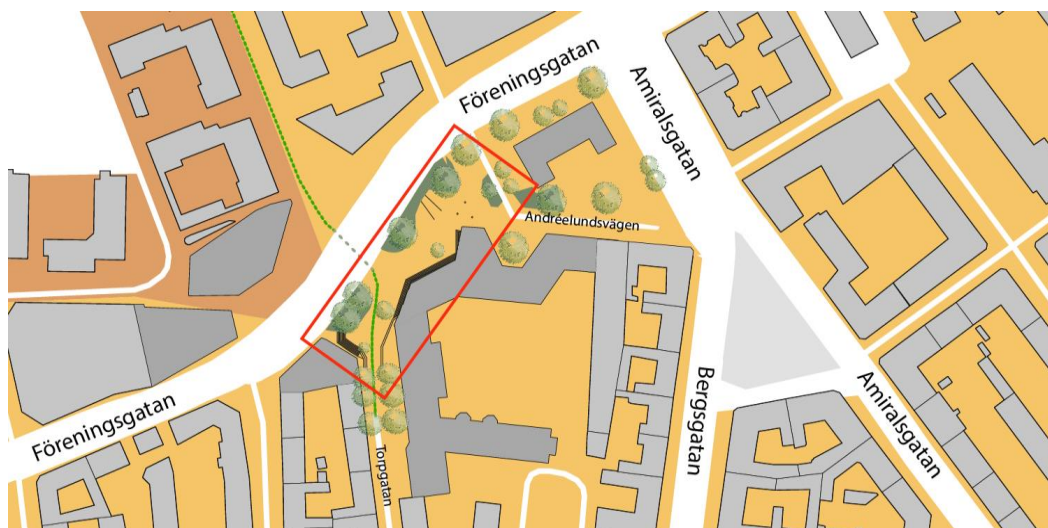
Att hitta ”naturliga rörelsemönster” kan både ha att göra med en programmering av platsen genom olika typer av materiella strukturer (Kärrholm 2004). I fallet med Möllevångstorget tycks det som att det är avsaknaden av en tydlig programmering som gör att människor väljer att samlas vid statyn. Statyn blir ett tydligt landmärke att orientera sig kring och stämma träff vid (Lynch 1960). Den öppna ytan är också essentiell för att tillräckligt många människor ska kunna samlas under en demonstration och för att torghandlarna ska kunna ställa upp sina stånd (Parkinson 2012). En variation av funktioner och bruk gör att torget inhyser en mängd olika territoriella taktiker (Kärrholm 2004). Det gör också att strategierna på platsen – hur torget *ska* användas inte heller blir lika strikta (Cresswell 1996). Vid en av observationerna av platsen stod en ung man på trappan under *Arbetets ära* och sjöng. Vem han sjöng för var oklart. Människor fortsatte handla på marknaden och gå över torget. Några stannade upp. Trots att taktiken skiljde sig från de mer normativa praktikerna på torget var den ändå accepterad och ingen försökte rätta in den sjungande mannen i ledet och dra ned honom från statyns trappa.

Figur 12. Möllevångstorget, torghandel och vardagliga praktiker

Den ständiga genomströmningen av människor gör att Möllevången, på samma sätt som Sergels torg, blir en strategisk plats för att göra sina åsikter synliga i staden (Spacescape 2007). Eftersom den befolkas under i stort sett hela dagen finns det alltid någon som kan lyssna (ibid.). Vid mindre manifestationer kan andra aktiviteter på torget fortgå samtidigt. Vid större demonstrationer där torget fylls finns uteserveringarna fortfarande kvar som ett alternativ för den som vill betala för en plats. Detta är privata platser, där ett visst beteende är förväntat, i huvudsak att man ska köpa något och inte störa de andra kunderna (Kärrholm 2004).

4.2. August Palms plats som demokratisk arena

Figur 13. Stadshuset, orienteringskarta

August Palms plats ligger i Malmös innerstad framför Malmö Stadshus i området Lugnet. Varken i namnet, beskrivningar av platsen eller på kartor benämns August Palms plats som ett torg, men kommer i denna uppsats behandlas som ett.

Platsen framför Stadshuset fick år 1985 sitt namn August Palms plats efter den socialistiska pionjären och agitatorn August Palm. Namnbytet och omformningen av platsen skedde i samband med att det nya Stadshuset stod färdigt samma år. Tidigare var detta ett av Malmös flera fisktorg och användes av sillagummor för försäljning av färsk fisk. (Malmö stad 2020b & Malmö Bildarkiv 1986).

Kontext

Ur en Lynchanalys perspektiv ligger August Palms plats isolerat i korsningen mellan två stora bilvägar, Föreningsgatan och Amiralsgatan, som fungerar som

barriärer och en gräns för platsen (Lynch 1960). Viadukten under föreningsgatan är avgörande för att inte platsen ska vara helt isolerad i stadsmiljön. Cykelstråket som går längs med torget är en del av ett längre stråk som går från de södra delarna av staden till centralstationen.

Det Lynch skulle kalla för en knutpunkt, Stadshuset, ligger strax norr ut på Amiralsgatan med såväl lokala som regionala bussar (Lynch 1960). I övrigt ligger de flesta andra knutpunkter som Gustav Adolfs torg och centralstationen, på behörigt avstånd. Även om handelsgatan Södra Förstadsgatan ligger nära så finns det ingen gen väg till den från August Palms plats och i en *Space Syntax*-analys upplevs platsen som relativt avsides (Spacescape u.å). Det finns inte heller några direkta målpunkter utöver Stadshuset i torgets närhet och därför ingenting som enligt Kärholm skulle locka människor att ta sig till eller genom platsen (Kärholm 2004).

På August Palms plats är Stadshuset i fokus och fungerar som ett landmärke med sin marmorfasad (Lynch 1960). I vintertid pyntas den med neonskyltar av barnteckningar, likt en julkalender.

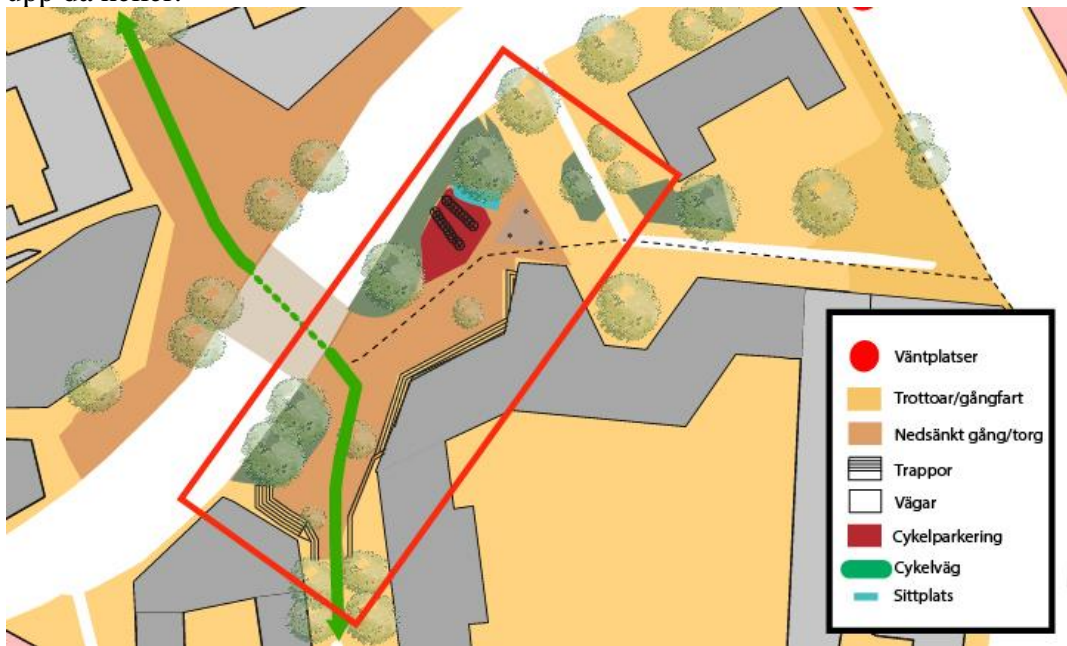

Figur 14. Lynchanalys August Palms plats

Territorialisering och rörelsemönster

Då platsen ligger avskärmad av vägar och husfasader anländer man genom en av tre entréer. Från Torpargatan, som främst är en cykelväg. Från viadukten under Föreningsgatan, som har gångytor på vardera sida om cykelvägen, samt från Andréelundsvägen. Hela August Palms plats lutar ned mot Föreningsgatans viadukt och gör att platsen ligger en aning dolt. Cykelstråket gör dock att en regelbunden ström av människor rör sig längs med platsen under en större del av dagen.

Få människor tycks uppehålla sig på platsen. Under observationen såg jag endast människor som gick eller cyklade över platsen. Rörelsen skedde främst längs med västra kortsidan av torget längs med cykelvägen. Människor som gick över platsen observerades men vägen uppfattades främst som en genväg till viadukten mer än ett ordentligt stråk. Personer sågs också gå in och ut från Stadshuset, men ingen person stannade upp på torget. Undantaget var vid en observation från en fredag då två representanter från Fridays for Future stod på Stadshustrappan med sina plakater, *se figur 20*. Ingen annan person stannade dock upp då heller.

Figur 15. Karta territorialitet August Palms plats

Fysisk utformning

August Palms plats tycks främst vara en typ av representationsplats för Stadshuset. Det tycks inte vara platsen, utan det som Stadshuset i sig representerar som är det viktiga. Att det är en av "maktens byggnader", en symbol för demokrati, där den folkvalda politiken utspelar sig, vilket Parkinson hävdar är viktigt i sig (Parkinson 2012). Själva August Palms plats är i sig rätt anonym. Den är inte direkt sammanlänkad med omgivande bebyggelse utan vänder sig främst ut mot Föreningsgatan och dess viadukt. Även namnen på omgivande gator spretar i associationerna. August Palms plats och Gustav Möllers gata är associerade till framstående socialdemokratiska politiker och agitatorer. Även Föreningsgatan kan med lite vilja framstå som en blinkning till demokratiska organisationer. Den typen av politiska anspelningar är knappast en slump och Kärrholm skulle förmodligen hävda att det har att göra med att skapa en territoriell association till platsen (Kärrholm 2004).

August Palms plats präglas av Stadshusets fasad och Föreningsgatan som löper längs med platsens långsidor. Trots att August Palms plats är separerad från

biltrafiken utgör vägarna, såväl som fasaden, tydliga gränser på platsen (Lynch 1960). Även den mer subtila nedsänkningen fungerar som en effektiv gräns. Från Torpgatan är torget inte överblickbart förrän man står framför viadukten. Känslan blir att befinna sig under staden, som öppnar upp sig igen först när man passerat genom tunneln. Trapporna upp från platsen mot Stadshuset skapar en distans mellan August Palms plats och själva byggnaden. Med nedsänkningen av platsen ter sig Föreningsgatan som upphöjd, en vägg som pryds med vegetation i terrasseringsar.

August Palms plats är sparsamt möblerad men uppfattas ändå relativt trång, förmodligen på grund av den tydliga begränsningen av rörelsemöjligheter på platsen. En cykelparkering samt tre flaggstänger på kortsidan mot Andréelundsvägen och två träd invid Stadshusets trappa gör att den största öppna platsen är vid den sydöstra delen av torget, ned mot viadukten där marken lutar avsevärt. Lutningen gör att trapporna förstärks som en upphöjd formation. Detta kan vara till fördel vid demonstrationer då de kan agera som en upphöjd scen för en debattör. Det kan också ses som ett tydligt maktspråk med en upphöjd talare i fokus som ser ned på åhörarna under sig med Stadshuset som fond. Lutningen kan också vara ett problem för dem som ska stå på platsen under en längre tid, framför allt rörelsehindrade. Ett uppenbart problem med en större samling på den här delen av torget är att den kan blockera cykelvägen och stoppa upp flödet av människor genom tunneln.

Såväl viadukten som den smala entrén via Torpgatan markerar en gräns mellan det slutna och det öppna, stråket och torget. Cykelstråkets prägel på torget känns dock som att den övermannar den öppna torgytan, som ligger för mycket vid sidan av stråket. På så sätt kan inte heller August Palms plats fullt ut dra nytta av de människor som rör sig genom platsen, då det varken finns anledning, eller särskilt mycket plats, att locka människor att stanna upp.

Figur 16. Cykelvägen ned från Torpgatan, Figur 17. Sluttande väg ned från Andréelundsvägen

Demonstrationer

August Palms plats är en plats som regelbundet används för olika typer av demonstrationer och manifestationer. Den främst återkommande är Fridays for Future's skolstrejk som sker varje fredag klockan 11–13 framför Stadshuset i sympati med Greta Thunbergs skolstrejk för klimatet. Rörelsen planerar att fortsätta med detta fram tills att Sverige har en klimat-politik som är i linje med Parisavtalet och 1,5 graders-målet. Under pandemin så har Fridays for Future valt att endast två representanter från rörelsen ska vara på plats. Skor och skyltar ställs ut på trappan framför Stadshuset för att symbolisera de som inte kan närvara. Detta blir vad Kärrholm skulle kalla en territoriell appropriation av platsen, en typ av taktik som inte förändrar platsen i sig men som likväl får förbipasserande att lägga märke till rörelsens fråga (Kärrholm 2004).

Detta är en typ av ritualiserande praktik men skiljer sig i ett avseende från de traditionsbundna demonstrationerna på Möllevångstorget (Pries & Brink 2012). Vid Stadshuset är det i högsta grad platsen som är i fokus, och framför allt den aktivitet som sker inuti Stadshuset, där de demokratiska besluten fattas. Därför blir dessa praktiker inte någon form av minnespraktik där rörelsen knyter an till historiska händelser och tradition för att hävda sin fråga och rätt till platsen. I stället är dessa praktiker i högsta grad baserade i nuet, med en önskan att påverka framtiden, där man uppsöker de som har mandat att påverka dessa frågor. Dessa typer av praktiker där en plats inte används på grund av tradition utan för en mer direkt aktion väljer jag att kalla *uppsökande demonstrationer*. Uppsökandet i det här fallet blir att påkalla uppmärksamhet vid den plats där besluten fattas, och att eventuellt faktiskt möta de politiker som fattar dem.

Figur 18. Fridays for future framför Stadshuset

5. Diskussion

Vad det är för faktorer som spelar in när vi väljer en plats för demonstrationer och manifestationer?

Litteraturstudien behandlar såväl de sociala som fysiska aspekterna av varför en viss plats väljs för demonstrationer och manifestationer. Framför allt två faktorer tycks vara viktiga, vilket framkommer i såväl intervjuer som i teorin: platsens läge och dess symboliska tyngd. För att besvara huvudfrågan ställs underfrågan *hur är dessa demokratiska arenor utformade och var ligger de?*

Synlighet och tillgänglighet

För att en plats effektivt ska kunna användas för demonstrationer krävs det att det rör sig mycket folk omkring eller nära platsen. Platsen ska med andra ord vara synlig. Anledningen är att demonstrationen ska kunna ses av förbipasserande för att budskapet ska få större spridning. Det finns olika teorier om vad som gör att ett rum blir befolkat. Forskning inom *Space Syntax* pekar på rumsintegration och genhet som fysiska förutsättningar i stadens morfologi för att en plats ska bli välbesökt. Platsen får därför gärna ligga centralt och integrerat i staden så att man kan ta sig dit från många olika håll. Närhet till kollektivtrafik blir ett viktigt komplement för att platsen ska kunna ha ett än större upptagningsområde. En av styrkorna med Sergels torg som demonstrationsplats som lyfts fram är att det ligger direkt intill knutpunkten T-centralen (Spacescape 2007).

I exemplet Möllevångstorget och August Palms plats så verkar närheten till kollektivtrafik och platsernas integrering i staden spela in. Vilken typ av rörelse som sker på platsen och hur snabbt tempot är tycks också spela roll. På August Palms plats är rörelsen koncentrerad till cykelstråkets snabba genomfart och få människor stannar upp. Trots att platsen är relativt liten och möblerad påminner den mest om Baumans *emiska* platser. En plats som människor så snabbt som möjligt vill ta sig igenom och det snabba tempot gör att inga möten kan ske. På Möllevångstorget sker däremot rörelsen långsamt, spritt över hela ytan, och fler människor stannar upp. Det ger en större chans att demonstrationer och manifestationer får en publik.

För att en plats ska kunna användas för demonstrationer måste den också vara tillgänglig för alla, dvs. inte fysiskt eller psykiskt avgränsad från allmänheten genom exempelvis murar eller tydliga regler för vad som får ske på platsen. Genom att medvetet eller undermedvetet uppmuntra en viss typ av beteenden på bekostnad av andra så riskerar såväl uppkomsten som förekomsten av demonstrationer att hindras (Parkinson 2012).

I romarriket flyttade demonstrationerna ut på gatan när det som tidigare varit centrum för politiska samtal, Forum, inte längre var tillgänglig för dem. Om tillgången till offentliga platser begränsas så finns det därför en stor risk att demonstrationerna kommer flytta ut på platser där de stör den allmänna ordningen. I romarriket fick dock gatuprotesterna ett genomslag då de mötte en större publik än Forum hade kunnat erbjuda. De väckte också anstöt hos makthavarna som hade svårare att tysta demonstranterna ute i offentligheten (Badersten 2002).

Social och fysisk kontext

Platsens kontext tycks spela en stor roll för vilken genomslagskraft som demonstrationen får. Enligt Boric (Intervju 2020-12-02) går en stor del av Extinction Rebellions praktik ut på att störa ”business as usual” för att få medias uppmärksamhet. De kan blockera vägar eller stå och sjunga i ett köpcenter. Genom att störa ordningen och utföra civil olydnad riskerar dock Extinction Rebellion att hindra viktiga funktioner eller skrämma bort folk. Det är också anledningen till att Parkinson understryker vikten av att det finns specifika platser för protest i den offentliga sfären så att åsiktsyttringar kan ske på ett civiliserat sätt. Parkinson menar att om protester endast ses som någonting som maskerade och våldsamma individer engagerar sig i, och inte någonting som barnfamiljer eller bekymrade mormödrar också gör, så är demokratin i sig hotad (Parkinson 2012).

Risken med att skapa specifika platser för protest kan dock, tänker jag - tvärtemot vad Parkinson säger - tendera att göra protesterna att protesterna får mindre genomslag. I alla fall när själva demonstrationspraktiken är menad att väcka uppståndelse, som i Extinction Rebellions fall. Om en plats får en status som en formell plats för demonstrationer så skulle det – i värsta fall – kunna bidra till att associationen till platsen tar över syftet för demonstrationen. Demonstranterna blir ”de som demonstrerar” i stället för människor med en viss åsikt. Det tror jag också är anledningen till att olika typer av politiska föreningar väljer olika platser. Som uttrycks i intervjun med Dimitru (2020-12-05) så är Möllevångstorget en plats där vänstern känner sig rotade. De har en historisk koppling till torget och väljer att återkomma dit. På samma sätt valde 30 novemberföreningen olika platser och monument där de kunde känna sig berättigade att vistas. Om exempelvis ett torg endast blir kodat som en plats där demonstrationer kan ske finns risken också att torget inte blir lika mångfunktionellt och att människor – andra än de som demonstrerar – väljer att inte att vara där. Vilket i sin tur leder till att demonstrationen inte får någon publik. Detta är såklart en hårdtagning av Parkinsons uttalande. Förmodligen menar författaren inte att endast demonstrationer ska få äga rum på dessa platser, utan att de ska ha en särskild status, men jag tror att det ändå är bra att betona. Att

bygga ett nytt torg som är ultimat för att ett stort antal människor ska kunna samlas där och anordna demonstrationer kommer förmodligen inte att göra att människor direkt använder det, så vida inte de platser som använts tidigare är otillgängliga.

Symbolisk tyngd

Att platsen har en symbolisk tyngd tycks också spela roll vid valet av platser för demonstrationer. Symboliken kan vara kopplad till en historisk hävd, ”vi har alltid varit på Möllevångstorget”. Detta är ofta kopplat till en form av ritualiserande praktiker och återupprepande användning som vid förstamajfiranden (Pries & Brink 2019, Dimitru 2020). Genom att aktivt använda sig av det förflutna och ge vissa platser mening kan olika grupper göra anspråk på dem. Sker detta tillräckligt ofta kommer platsen också att associeras med dessa grupper eller den användningen, som till exempel demonstrationer (Kärrholm 2004). Detta går att se exempelvis på Möllevångstorget där platsens koppling till vänsterpolitik och demonstrationer gett upphov till det som Kärrholm kallar *territoriell association* där Möllevångstorget titt som tätt beskrivs som ”vänsterns plats”. Platserna blir därmed också viktiga för att skapa en gemensam identitet. Detta tycks framför allt vara viktigt vid det som jag kallar *statiska demonstrationer* där en grupp samlas och stannar på en plats. Men platser med en symbolisk tyngd spelar även viktig roll för *mobila demonstrationer*, då de kan användas som en utgångspunkt eller samlingsplats för ett demonstrationståg. Platser som ges en symbolisk tyngd kallar Pries och Brink (2019) för *Minnesplatser*.

Minnesplatser i dess vida bemärkelse tycker jag känns väldigt relevant i samband med många av de *Black Lives Matter*-demonstrationer som varit i USA. I dessa demonstrationer har just själva minnet av ett förtryck som annars upplevs som osynligt fått manifesteras i omgivningen genom att människor tar gaturummet i anspråk. På många sätt har det gemensamma minnet, det gemensamma narrativet störst fokus här. Enligt Parkinson är också möjligheten att uttrycka och skapa ett gemensamt narrativ i offentligheten det som är grunden i demokratin (Parkinson 2012). Det gemensamma minnet blir kanaliserat i en plats, i vissa fall en så otydlig plats som det offentliga rummet i stort. I fallet med BLM blir hela staden en minnesplats där förtrycket huserar i varje gatuhörn. Det säger kanske mindre om de platser demonstranterna väljer att samlas på, än behovet att samlas, och det offentliga rummets möjliggörande för att det ska gå

Närhet till offentliga institutioner

Andra typer av strategiska och symboltyngda platser är att samlas intill ”maktens boningar”. Att samlas i deras närhet blir en typ av *uppsökande demonstrationspraktik* där platsen är av största vikt. Inte direkt på grund av att platsen ligger där många rör sig, eller att den har en historisk koppling till

rörelsen, utan för att själva platsen är fungerar som en symbol. Det kan vara utanför regeringsbyggnader eller stadshus, där de faktiska besluten tas. Eller vid specifika företag, exempelvis Preemraf, som man vill ska höra ens krav. Här finns det en möjlighet att rent fysiskt möta de personer som man vill påverka och konfrontera dem (Intervju Boric 2020-12-02, Parkinson 2012).

Närheten till offentliga institutioner är någonting som Parkinson (2012) menar är av stor vikt. Jag tror att närheten till offentliga institutioner är viktig i vissa fall, som vid återkommande demonstrationer för en specifik fråga. Klimatfrågan är något som tycks få många aktivister att samlas just vid stadshus och regeringsbyggnader, Fridays for Future och Extinction Rebellion (XR) är två exempel. Båda dessa grupper upplever att beslutsfattarna inte agerar på det klimathot som många forskare pekat på. För att de ska kunna påverka beslutsfattarna tycks det därför vara av stor vikt att de möter dessa politiker. XR genom att utöva civil olydnad, och ibland störa ordningen. Fridays for Future genom att etablera en form av ritual, där de återkommer till platsen varje fredag, likt mödrarna på Plaza de Mayo. Genom att varje fredag befinna sig vid stadshuset erbjuder Fridays for Future en plats dit sympatisörer kan gå och befinner sig samtidigt nära "maktens centrum". På så sätt spelar antalet människor som står där mindre roll, som i Malmö där endast två personer står på Stadshusets trappa med plakat och låter ett dussin skor under dem symboliserar de som inte är där. Ritualen talar sitt eget språk och de som går förbi kan koppla samman platsen med de bilder de sett av gruppen andra fredagar framför stadshuset, när det varit möjligt för dem att vara fler.

Territoriella lager

I exemplet med Sergels torg så tycks närheten till handel vara en viktig faktor. Både för den genomströmning av människor som handeln bidrar med, och genom den anonymitet den ger. Bauman (2000) beskriver områden kännetecknade av denna brist på platskaraktär, där brukarnas gemenskap är baserad på konsumtion, som *fagiska platser*. Sergels torg präglas av en frånvaro av bostäder och lokal förankring. Det är kontorslokaler och stora butikskedjor som dominerar och det bidrar, enligt Spacescape (2007), till en form av superoffentlighet. Medan Bauman (2000) hävdar att detta gör att människor inte möts på riktigt menar Spacescape att detta gör att i stort sett vem som helst kan göra anspråk på platsen. På så sätt blir Sergels torg en plats där olika typer av praktiker kan ske, då ingen har en direkt "rätt" till platsen. De människor som rör sig längs shoppingstråken blir en publik till det som sker på Sergels torg, vare sig de vill det eller inte.

Både Parkinson (2012) och Dimitru (Intervju 2020-12-05) lyfter fram vikten av att kunna samlas på stora, plana och omöblerade ytor. Ju fler man är, desto större genomslag kan en demonstration få i media, vilket i sin tur kan sätta större press på makthavarna.

Mattias Kärrholm lyfter frågan om programmering av platser i *Arkitekturens territorialitet* (2004) och hävdar att en allt för tydlig funktions-programmering av en plats bidrar till att endast en viss sorts aktiviteter förväntas utspela sig på där. Parkinson menar också att en överdriven möblering av torgen hindrar demonstranter från att kunna samlas på dem, då möblemanget helt enkelt är i vägen och försvårar rörelser. Möllevångstorget är ett bra exempel på ett torg som i frånvaron av en tydlig programmering gör att den öppna ytan kan ge plats åt såväl torghandel som demonstrationer. Att olika typer av aktiviteter kan äga rum på torget under olika timmar av dygnet skapar ett lösare regelverk för vad som kan ske där. Denna typ av utformning är dock i högsta grad beroende av att människor rör sig på platsen. Risker är annars att vi får det som Bauman (2000) beskriver som *emiska platser*: öppna ytor med en ogästvänlig tomhet som människor väljer att passera så fort som möjligt.

Olika typer av monument eller associationer kan trigga en känsla av identifikation på platsen vilket kan påverka den politiska effekten. På Möllevångstorget, som är starkt förknippat med arbetarrörelsen, fungerar statyn "Arbetets ära" både som minnessymbol och samlingsplats. Det gör också att människor förstår hur de ska bete sig, och demonstrationer blir lättare att organisera (Intervju Dimitru 2020-12-05). Ett liknande scenario går att se på Sergels torg, där den upphöjda talarstolen på trappavsatsen ger en given plats för talaren och en given plats för åhörarna. Således kan olika gestaltningar, som upphöjda scener eller talarstolar, skicka en signal att det är okej att använda sig av platsen för politisk agitation, samt underlätta logistiken för det. Det som både Möllevångstorget och Sergels torg har lyckats med är dock att inte programmera platserna så att det *endast* sker politisk agitation på dem. Den öppna, något tomma utformningen har integrerats i ett sammanhang med livliga kanter där handel, restauranger och kollektivtrafik gör att platsen befolkas under många av dygnets timmar. Det gör också att flera olika typer av event har underlag för att ske där. Såväl demonstrationer som teaterevenemang och marknader. Den typ av "superoffentlighet" som det talas om i fallet med Sergels torg har dock vissa begränsningar. Eftersom det inte finns några boende i närheten av platsen så har avsaknaden av rörelse där nattetid möjliggjort en mer eller mindre öppen droghandel och ett rykte som varit svårt att skaka av sig.

Är den fysiska platsen och utformningen relevant?

De flesta organiserade demonstrationer tycks ske på centrala torg, gärna med närhet till offentliga byggnader. Parkinsons (2012) undersökningar, och de intervjuer jag gjort, visar dock att aktivister arbetar med de platser som finns. De slutar inte demonstrera även om det inte finns ett torg i närheten av regeringshuset eller en bred allé att marschera på. Vilka platser som väljs påverkar dock hur aktivisterna agerar och vilken publik de når. Viktigt är hur vida de direkt kan

konfrontera de makthavare som de vill föra fram sitt budskap till eller inte. Att stå i en glänta i skogen kommer förmodligen inte skapa något större mediauppbåd eller väcka några politikers uppmärksamhet, så på många sätt så är demonstrationer i hög grad beroende av platsen.

Sammanfattningsvis kan man säga att en rad funktioner spelar in för att en demonstrationsplats ska bli framgångsrik. Nedan listas några av de viktigaste:

- *Centralitet* (central plats i staden, integrerat stadsrum som är lätt att ta sig till, närhet till kollektivtrafik)
- *Synlighet/Strategiskt läge* (genomströmning av folk, symboliskt laddade platser, närhet till offentliga institutioner eller hög synlighet)
- *Historisk symbolik/hävd* (Kan ske genom historiebruk eller koppling till ett samlande minnesmonument. skapar en gemensam identitet och tydlighet, människor vet var de ska samlas, historiebruket ger en form av företräde till rummet)
- *Storlek på torgyta* (en större yta kan rymma fler människor vilket ger en tyngd åt demonstrationen vilket kan sätta press på makthavarna. Vid mindre manifestationer är det rimligt att mindre ytor väljs. Detta för att undvika en känsla av ödslighet och att platsen uppfattas som *emisk*.
- *Funktionsvariering / O-programmerade ytor* (genom att platsen inte har en tydlig programmering i bruk eller gestaltning möjliggörs en större mängd aktiviteter. Bänkar, planteringar och fontäner riskerar inte heller att bryta upp en större folkmassa och fler människor kan samlas)

Vilken roll har platser som används för politisk manifestering i dagens offentliga rum?

Parkinson (2012) definierar begreppet demokrati som att de samtal som sker om samhällets gemensamma problem på gatunivå också ska ha en påverkan på det beslut som tas i stort. Demonstrationen av olika åsikter på gatunivå blir ett komplement till den representativa demokratin och kan lyfta frågor som upplevs inte ha tillräckligt stort utrymme i debatten. Parkinson hävdar vidare att demokrati framför allt är baserat på en känsla av ett "vi", av att tillsammans bli påverkade av något. För att kunna skapa debatt om de frågor som rör det allmänna behöver människor fysiskt kunna mötas, för att sedan kunna föra fram sina frågor till beslutsfattarna. Denna känsla av att vara del av något större är, enligt Parkinson, också viktig då det kan få marginaliserade grupper att känna sig inkluderade i samhället och ger dem en möjlighet att mobilisera kring sina frågor. Känslan av hopp och gemenskap som skapas genom att samlas är också något som nämns i intervjuerna med Boric (2020-12-02) och Dimitru (2020-12-05) när jag frågar dem varför de väljer att vara en del av aktioner och demonstrationer ute i staden.

Att samlas tillsammans med andra kan stärka medborgarens tro på sin kamp och skapa en medvetenhet om att andra kämpar för samma sak. Det kan också involvera de som inte är en del av diskussionen, då de kan bli varse om att debatten pågår över huvud taget. Detta kan ske genom att de går förbi en demonstration eller läser om den i media.

Det är svårt att kvantifiera eller mäta en känsla av ett "vi". Framför allt i något som kan tyckas så pass exkluderande som en demonstration. I en demonstration så möts de som har samma åsikt, de som har engagemanget eller möjligheten att sluta upp och de som är införstådda med att demonstrationen ska ske. Det kan tyckas lätt att se demonstranterna som en separat grupp, ett "de andra", till skillnad från det "vi" som sitter på caféer, tar en söndagspromenad i solen eller cyklar hem från jobbet. På samma sätt kan "de andra" vara de som inte deltar i demonstrationen, de som inte är införstådda, som inte agerar på den orättvisa som gruppen ser. Som den politiska ramsan lyder: *"Stå inte där och titta på, in i tåget och börja gå"*. Samtidigt är det just konflikten, mötet med "den andra" som så ofta kommer upp i diskussionen om vad som skapar ett demokratiskt rum. Att bara gå förbi varandra en solig dag på Ribersborg väcker förmodligen inte lika mycket känslor och tankar som att, på samma plats, gå förbi en stor grupp demonstranter med näven i luften, i solidaritet med *Black Lives Matters*, mitt under en brinnande pandemi. Krocken, och reaktionen på det, oavsett positiv eller negativ, tenderar att väcka tankar och frågor hos åskådarna.

Internet och den fysiska platsen i samverkan

Trots att en stor del av den politiska organiseringen idag sker på nätet tycks den fysiska platsens betydelse för det politiska samhället inte ha blivit mindre. Wikström & Olsson (2012) hävdar i stället att torgets betydelse som demokratisk arena tycks ha blivit ännu större i ett alltmer segregerat samhälle. Torgets centrala placering och rumsliga möjligheter möjliggör möten och har en större genomslagskraft än diskussioner på nätet. De offentliga rummen i samhället och organisering på internet tycks dock samarbeta vilket har fått stor effekt världen över. Ett tydligt exempel är den arabiska våren där Tahrirtorget blev en central symbol och fysisk arena för demonstrationer och protester. Andra exempel är *Metoo*-rörelsen och *Black Lives Matter*-rörelsen som till stor del mobiliserades på internet. Internet möjliggör att frågor som lyfts i ett land kan väcka reaktioner i en helt annan del av världen. På så sätt väcker även det fysiska mötet än mer uppmärksamhet, då demonstranter som lyfter samma fråga kan samlas samtidigt på olika platser över hela världen. Viljan av att samlas och uttrycka sina åsikter på en fysisk plats är stark, något vi har sett under detta år då flera stora demonstrationer har skett, en rådande pandemi och utgångsförbud till trots.

Delaktighet

Även om Parkinson menar att det offentliga mötet, ansikte mot ansikte, endast fungerar på liten skala så är fysiska platser en nödvändighet för att göra människor delaktiga på makronivå. Det är i princip omöjligt för tusentals människor att samlas på en fysisk plats och diskutera olika frågor, men demonstrationer är av stor vikt för att visa beslutsfattarna exakt hur stort det allmänna missnöjet är (Parkinson 2012, Stahre 2005). Ju fler människor, desto större mediautrymme tenderar demonstrationerna att få. Även om vi kan ta del av protester via internet och sociala media så är det bilder av de fysiska evenemang som får genomslagskraft. Vi litar på det vi kan se, inte nödvändigtvis vad vi läser eller det folk säger till oss.

Därför krävs det platser som kan fungera som demokratiska arenor även i vårt digitala samhälle. Det kan vara olika typer av platser. Möblerade platser för små intima möten, men också de stora öppna platserna som kan fyllas av tusentals människor som vill få sin röst hörd.

På vilket sätt behandlas de demokratiska arenorna i dagens planering?

Frågan om hur de demokratiska arenorna behandlas i dagens planering är svår att svara på. Det finns inga direkta direktiv kring hur en offentlig plats ska kunna utformas för att bli demokratisk. Ordningslagen (SFS 1993:1617) används som ett verktyg för att försöka reglera och möjliggöra offentliga samlingar och demonstrationer. Dock handlar det främst om regelverk och ingenting om hur platsen ska vara gestaltad.

Tillgänglighet och möten

En stor del av samtalet om demokratiska offentliga rum handlar om tillgänglighet och möjligheten till möten. Det finns dock några samhällstrender som påverkar utformningen av torget i allra högsta grad: privatiseringen och övervakningen av det offentliga rummet. På Möllevångstorget har det till exempel inneburit en ökad mängd övervakningskameror och väktare. I Sofielund och på Sergels torg har detta lett till en minskad brottslighet och ökad upplevd trygghet. En utveckling där stadens offentliga rum blir alltmer övervakade riskerar dock att skapa tydligare regler för vad som får och inte får ske på en offentlig plats. Under Coronapandemin har även antalet som får samlas på offentliga platser reglerats, ibland med böter som konsekvens för dem som samlats för många. Detta är en tydlig signal om hur snabbt det offentliga rummets öppenhet kan komma att begränsas, även om det i detta fall är för allas säkerhet och hälsa.

Möten människor emellan, men kanske inte med makthavarna

Parkinson lägger stor vikt vid de platser som ligger intill offentliga byggnader. Det finns en poäng med att gestalta dessa platser så att det går att samlas där då de är nära de politiker och makthavare som demonstranter ofta vill påverka. De platser jag kommer att tänka på i närhet till stadshus och regeringsbyggnader är ofta ganska små och anonyma. August Palms plats i sitt nedsänkta läge, eller Stockholms riksdagshus som vetter ut mot vattnet eller Drottninggatan, som snarare är som en genomfartsled för gångtrafikanter. Parkinson menar dock att det inte bara handlar om att skapa mer plats utanför offentliga byggnader. Om dessa platser är starkt kontrollerade, så menar Parkinson att de ändå blir oanvändbara för allmänna syften. Parkinson menar att övervakandet av våra offentliga ytor förstör intimiteten i våra städer, men framför allt placerar det makten att bestämma vems åsikter som får uttryckas i händerna på poliser, politiker och andra institutioner. Ofta innebär att säkra offentliga platser att säkra dem *från* allmänheten i stället *för* allmänheten, menar Parkinson. Och det är något som dagens utformning av torgen också tenderar att förstärka genom att skapande av platser som snarare är till för att sitta ned och äta en macka än för storskaliga protester (Parkinson 2012).

Kanske går det att se utvecklingen av antikens Agora och romarrikets Forum som ett varnande exempel. Om vi inte slår vakt om de ytor som används som demokratiska arenor i dagens samhälle riskerar vi att de utarmas. Antingen, som i fallet med Agora: att de till sist endast blir en plats för handel, eller som med Forum: att de blir en plats för kontroll, innesluten och en arena för olika makthavare, politik eller konsumism.

Stadsplaneringens ideal

De ideal som är rådande i stadsplaneringen påverkar i högsta grad utformningen av våra offentliga rum och därigenom också möjligheten för dessa att fungera som demokratiska arenor. Genom historien har olika ideal format städerna och gett underlag för olika typer av offentlighet. Medeltidens mindre handelstorg och 1500-talets stora monumentalplats har satt olika prägel på stadens offentliga rum och skapat underlag för olika sätt att kunna samlas. Med framväxten av arbetarrörelsen så tycks även ett fokus på den aktiva politiska samlingen ha påverkat stadsplaneringen. Inte sällan med politiska monument som rests i stil med monumentalplatsens 'härskarstaty' som Möllevångens staty "Arbetets ära". Måhända en blinkning till hur makten flyttat från härskaren till folket? När levnadsstandarden i städerna höjdes och bilen gjorde intåg i stadsplaneringen blev de stora torgen ofta till parkeringsplatser. När människor flyttade ut på landet under "gröna vågen!"-rörelsen stod torgen tomma. De senaste decennierna har vi sett en trend med ökad urbanisering där städerna försöker återvitalisera torgen i ett led att göra staden attraktiv. Detta har oftast skett genom en möblering av de

offentliga platserna. Inte sällan har uteserveringarna fått bre ut sig över torgen och lett till en ökad privat indelning av torgen. Mötet människor emellan har legat i fokus och attraktiva stadsrum har blivit ett sätt att höja statusen och levnadsstandarden för den urbana människan. Men detta har också lett till diskussioner om torgets övermöblering och restriktioner har införts i hur stor plats uteserveringar får ta av den offentliga ytan. Den trend som tycks anas i planeringen nu är multifunktionalitet och temporalitet. Projekt som Pixlapiren i Helsingborg och Jubileumsparken i Göteborg vittnar om att kommuner börjat intressera sig för medborgardialog och tillfälliga platser. Det tror jag är till stor fördel för den demokratiska arenan i staden. Det påminner också om filosofen Henri Lefebvres vision om fysiska appropriationer, där människan är medskapare till staden (Intervju Andersson 2020-12-03, Badersten 2002, Zukin 1995, Sorkin 1992, Lefevre 1991,1996)

6. Reflektioner

Att en plats ligger strategiskt rätt i staden eller att den har en symbolisk tyngd handlar kanske mindre om platsens utformning än om dess fysiska och sociala kontext. En landskapsarkitekt kan sällan påverka hur vida en plats får en symbolisk koppling till olika historiska händelser eller politiska grupperingar eller inte. Skapandet av nya minnesmärken, eller omformandet av gamla minnesplatser är dock ett intressant och spännande ämne som tangerar detta. Exemplet med Berlinmuren och hanteringen av gamla nazistiska minnesmärken är ett sätt att försöka omprogrammera platser med ett mörkt förflutet, utan att radera vad de innebär. Monumentet vid Utöya är ett annat, nyare monument, där kampen mellan att minnas och att glömma blivit en konflikt mellan staten och de boende på platsen.

Som landskapsarkitekt går det att arbeta med en symboltyngd gestaltning för att skapa reaktioner, och eventuellt platser för demonstrationer, manifestationer eller minnessamlingar, men det hör inte till vanligheten. Ofta tycks det mer handla om ett möjliggörande – att skapa en plats för kontemplation och sorg, likt en minneslund, än att skapa platser för agitation eller aktion. Och om det inte handlar om möjliggörande tycks det snarare handla om omöjliggörande, som i fallet med 30:e novemberrörelsen som nekades tillgång till sina minnesplatser. Ett effektivt sätt att stävja en nazistisk rörelse, men i förlängningen också en påminnelse om människors animering av platser och vilken symbolik en plats kan laddas med för ett politiskt syfte.

Kanske behövs det inte några nya stora torg som kan fungera som samlingsplatser för många människor. Ofta finns det redan platser i städer som sedan många år används i dessa syften. Inte sällan är de från en tid där den politiska samlingen, eller torghandeln, hade en sådan status att torgen utformades så att de temporärt kunde möbleras upp eller hålla stora samlingar människor. Jag tror att vår uppgift som landskapsarkitekter snarare handlar om att bevara dessa platser. Att arbeta med temporära medel om dessa platser ska möbleras. En tillfällig installation, en julmarknad eller en teaterföreställning som plockas ned igen är något som kan aktivera platsen utan att inkräkta på dess demokratiska funktioner. Att låta uteserveringar bre ut sig över torgytan, som i fallet med Lilla Torg, är något som berövar många människor platsen. Därför handlar det om att noggrant sätta sig in i platsers kontext, historia och utformning vid såväl ombyggnation som nyanläggning. Utan att ha en förståelse för platsens betydelse är risken större att demokratiska värden kan gå förlorade vid en förändring. Detta betyder dock inte att dessa platser ska lämnas åt sitt öde. Det ligger någonting i det Parkinson säger om att öronmärka vissa platser för demonstrationer. Det

behöver inte nödvändigtvis handla om just demonstrationer – men värna om platser där många människor kan samlas samtidigt. Platser som ligger centralt och där många människor rör sig. Jag tror att det behövs små intima platser för möten – där man kan sitta ned och äta en macka. Men jag tror också att skräcken för stora tomma ytor riskerar att underminera möjligheterna för de demokratiska arenorna i staden. För att dra det en aning långt: om vi möblerar vårt hem till den grad att vi inte får plats att bjuda hem människor riskerar vi att bli väldigt ensamma.

7. Vidare forskning

Utökade analyser över exempelområdena hade bidragit till en större bredd inom undersökningen. Exempel på dessa som inte hanns med i denna undersökning, och skulle kunna behandlas i vidare forskning är t.ex. en *Space Syntax*-analys av Malmös rumsintegration, Lynch-analyser på hela Malmö stad för att få en ökad kontext till områdena. En kartläggning över olika typer av territorialiseringar på Möllevångstorget och August Palms plats under pågående demonstration eller manifestation gick inte att göra under pågående pandemi men hade gett undersökningen ett ökat djup. Fler intervjuer med olika typer av rörelser och landskapsarkitekter hade ytterligare fördjupat diskussionen.

Vidare forskning hade även kunnat behandla gatan som plats för demonstrationer, dess funktion och utformning. Ytterligare en vinkel hade varit att närmare undersöka platser utanför regeringsbyggnader och deras utformning. Vidare forskning hade också kunnat behandla minnesmärken och deras roll i samhällsplaneringen.

Källförteckning

Tryckta källor:

- Bauman, Z. (1991). *Modernity and Ambivalence*. Ithaca, New York: Cornell University Press
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge, UK & Malden, MA, USA: Polity
- Badersten, B. (2002). *Medborgardyg: Den europeiska staden och det offentliga rummets etos*. Natur och kultur
- Brogard, M. (2016). *Hur påverkas det offentliga rummet av en privat ägare? : en studie om fallet Mobilia*. Grundnivå, G2E. Alnarp: SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning (f.o.m. 130101) Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-s-5983>
- Cresswell, T. (1996). *In Place/out of Place: geography, ideology, and transgression*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- de Certeau, M. (1988). *The Practise of Everyday Life*. Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press.
- Franzén, M. (2002). *A weird politics of place: Sergels torg, Stockholm (round one)* Ingår i: Urban Studies, Vol. 39, nr 7, s. 1113-1128
- Gilljam, M. & Hermansson, J. (2003). *Demokratins ideal möter verkligheten*. I: Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen (Red.), *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber AB, s 10-30
- Harvey, D. (1989). From managerialism to entrepreneurialism: the transformation in urban governance in late capitalism. I Spaces of capital: towards a critical geography . *Geografiska Annaler*. Series B, Human Geography, Vol. 71, No.1, The Roots of Geographical Change: 1973 to the Present. (1989), ss. 3-17. Tillgänglig: http://urpa3301.weebly.com/uploads/4/0/9/2/4092174/04b.harvey_1973.pdf
- Harvey, D. (2006). The Political Economy of Public Space. I Setha Low och Neil Smith, red: *The Politics of Public Space*. New York: Routledge.
- Kärholm, M. (2004). Arkitekturens territorialitet: till en diskussion om territoriell makt och gestaltning i stadens offentliga rum. Lunds universitet.
- Lefebvre, Henri ([1974] 1991): *The Production of space*. Oxford: Blackwell publishing
- Lefebvre, Henri ([1968] 1996): Right to the city. I Eleonore Kofman & Elizabeth Lebas, red:er. *Writings on cities*. Oxford: Blackwell publishing
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press
- Madanipour, A. (1998). Social Exclusion and Space, omtryckt i R. LeGates and F.Stout (red.) (2011). *The City Reader* (5), ss. 188-194
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City: social justice and the fight for public space*. New York: Guilford Press.
- Parkinson, J R. (2012). *Democracy and public space - the physical sites of democratic performance*. England: Oxford University Press

- Pries, J. & Brink Pino, A. (2019). Kampen om minnet: 30 november i Lund 1985-2008 i Blennow, Katarina, Brunnström, Pål & Örbring, David (red.). *En historiker korsar sitt spår: en vänbok till Roger Johansson om att lära sig av historien och lära ut historia*. Malmö: Malmö universitet, ss. 153-178
- Sennett, R. (1990). *The Conscience of the Eye: the design and social life of cities*. New York: Knopf.
- Sorkin, M. (red.) (1992). Variations on a theme park: the new American city and the end of public space. 1. ed. New York: Hill and Wang
- Stahre, U. (2005). Proteströrelser – ett nödvändigt komplement. I: G. Frank (Red.), *Spelet om staden* (s. 159-169) Stockholm: Formas
- Tjora, A. (2012). Från nyfikenhet till systematisk kunskap: kvalitativ forskning i praktiken. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Webb, M. (1990). *The City Square*. Thames and Hudson Ltd, London
- Wikström, T. & Olsson, L. (2012). *Stadens möjligheter: platser och stråk*. Malmö: Tita-projektet, Region Skåne
- Zukin, S. (1995) *The cultures of cities*. Oxford: Blackwell

Elektroniska källor:

- BBC News. (2020). Edward Colston statue pulled out of Bristol Harbour. *BBC News*. 11 juni <https://www.bbc.com/news/uk-england-bristol-53004748>
- BID Malmö. (2020). Nu är vi igång med BID-konceptet på Möllan. 24 juni <https://bidmalmo.se/nu-ar-vi-igang-med-bid-konceptet-pa-mollan/> (Hämtad 2020-11-30)
- Boström, T. (2017). Tusentals samlades för att visa kärlek. *Expressen*. 9 april. <https://www.expressen.se/nyheter/tusentals-samlades-for-att-visa-karlek/>
- Boverket. (2017). Användning av allmän plats. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/planbestammelser/anvandning-av-allman-plats/> (hämtad 2020- 05-14)
- Fastighetsägare Sofielund (u.å.) Om BID-processen <https://fastighetsagaresofielund.se/om-bid-processen/> (hämtad 18-11-2020)
- Greelane (2019) Fjärde maj-rörelsen i Kina. <https://www.greelane.com/sv/humaniora/historia-och-kultur/may-fourth-movement-688018/> (hämtad 2020-11-20)
- Grovier, K. (2020). Black Lives Matter protests: Why are statues so powerful? BBC. 12 juni <https://www.bbc.com/culture/article/20200612-black-lives-matter-protests-why-are-statues-so-powerful> (hämtad 2020-12-01)
- Harvey, D. (u.å.). *The Right To The City* <http://davidharvey.org/media/righttothecity.pdf> (hämtad 2020-10-04)
- Kristiansen, D. (2019). Metoo-monument ska resas på rådhusorget i Umeå SVT. 29 mars <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/metoo-monument-ska-resas-pa-radhusorget-i-umea> (hämtad 2020-11-04)
- Lindskog, M. (2015). Nya Rådhusorget godkänt utan apberget. *Strömbachs folkhögskola*. 28 september <https://strombachsfolkhogskola.se/journalist/2015/09/nya-radhusorget-godkant-utan-apberget/> (hämtad 2020-11-04)

- Malmö Bildarkiv (1986) <https://bildarkivet.malmo.se/asset-bank/action/viewAsset?id=32705&index=95&total=96&view=viewSearchItem> (hämtad 2020-11-03)
- Malmö stad (2019) *framgångsrik modell för lokal utveckling sprids till Möllevången*. 20 juni <https://www.mynewsdesk.com/se/malmo/pressreleases/framgaangsrik-modell-foer-lokal-utveckling-sprids-till-moellevaangen-2888682> (hämtad 2020-11-04)
- Malmö Stad (2020a) *Möllevångskravallerna* <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Arkitektur-och-kulturarv/Kulturarv-Malmo/Handelser-och-fenomen/Mollevangskravallerna.html> (hämtad 2020-11-04)
- Malmö stad (2020b) *Stadshuset* <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Arkitektur-och-kulturarv/Kulturarv-Malmo/Platser-och-byggnader/Stadshuset.html> (hämtad 2020-11-03)
- Malmö Stad (2020c) <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Arkitektur-och-kulturarv/Kulturarv-Malmo/Handelser-och-fenomen/Kampa-Malmo.html> (hämtad 2020-11-08)
- Malmö Stad (2020d) *Möllevångstorget* <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Arkitektur-och-kulturarv/Torg-i-Malmo/Mollevangstorget.html> (hämtad 2020-11-04)
- Nationalencyklopedin [NE] 2020a. *Demonstration*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/demonstration> (hämtad 2020-12-11)
- Nationalencyklopedin [NE] 2020b. *Demokrati*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/demokrati> (hämtad 2020-11-20)
- SFS 1993:1617 *Ordningsslagen* Stockholm: Justitiedepartementet L4 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/ordningslag-19931617_sfs-1993-1617 (hämtad 2020-11-17)
- Spacescape (u.å.) *Nätanalyser* länk: <http://www.spacescape.se/teori/sa-mater-vi-stad/natanalyser/> (hämtad 2021-01-12)
- Space scape (2007) *Nedre Sergels torg som passage och vistelseyta*. Stockholm: Exploateringskontoret Stockholms stad <http://www.spacescape.se/wp-content/uploads/2015/09/NedreSergelsTorgSpacescape071011Webversion.pdf> (hämtad 2021-01-07)
- Stockholm Stad (u.å.) *Sergels torg* <https://stockholmskallan.stockholm.se/teman/Stockholmsplatser/sergels-torg/> (Hämtad 2021-01-02)
- Svenska Dagbladet (2013) Plattangrupp kan försvinna. *Svenska Dagbladet*. 21 maj <https://www.svd.se/plattan-grupp-kan-forsvinna>
- Sveriges radio (2013) Apberget rivs, men ska återuppstå. *Sveriges Radio*. 9 september. <https://sverigesradio.se/artikel/5639963> (Hämtad 2020-12-05)
- SVT (2018) *Valresultat riksdagsval 2018, Valdistrikt Möllevången SO Vänsterpartiet 44,9%* <https://valresultat.svt.se/2018/112800222.html> (Hämtad 2021-01-05)
- Sydsvenskan (2020) Fem ordningsvakter vid Möllan ska göra Malmö tryggare. *Sydsvenskan*. 5 oktober <https://www.sydsvenskan.se/2020-10-05/fem-ordningsvakter-vid-mollan-ska-gora-malmo-tryggare?fbclid=IwAR3-bSHr7jHGzs7r6aTx8zLleyjsNlqIAHTGxglgtjT0I6kpmSWc-Qjd0> (Hämtad 2021-03-05)
- TT (2020) Massiva protester i Belarus, flera gripna, *Dagens Industri*. 4 Oktober

- <https://www.di.se/nyheter/massiva-protester-i-belarus-flera-gripna/>
- UMU (2017) *De samtalar om apberget* https://www.umu.se/nyheter/de-samtalar-om-apberget_5814816/ (Hämtad 2021-01-25)
- Willsher, K. (2016) Story of cities #12: Haussmann rips up Paris – and divides France to this day. *The Guardian*. 31 mars <https://www.theguardian.com/cities/2016/mar/31/story-cities-12-paris-baron-haussmann-france-urban-planner-napoleon> (Hämtad 2021-01-26)

Intervjuer:

- Boric, Tatjana (2020-12-02), studerande i egenskap av aktiv medlem i rörelsen Extinction Rebellion, *Zoom*, Malmö
- Dimitru, Busi (2020-12-05), ledamot kulturnämnden och regionfullmäktige Vänsterpartiet, i egenskap av aktiv medlem i Vänsterpartiet, *Zoom*, Malmö
- Andersson, Thorbjörn (2020-12-03), landskapsarkitekt på Sweco, i egenskap av gestaltande landskapsarkitekt, *Telefonsamtal*, Malmö

Figurförteckning

Figur 1 Metodmodell av Hanna Alfredsson	10
Figur 2. Foto från en <i>Black Lives Matter</i> -demonstration i Stockholm, Sergels torg, fotografi av Teemu Paananen, Unsplash Creative Commons.....	15
Figur 3. Flygfoto över Paris gatunät. Triumfbågen i centrum, grundkarta: Google Earth, beskuren och gjord svartvit av Hanna Alfredsson.....	19
Figur 4. Tysklands riksvapen på offentlig byggnad i Berlin " <i>Berlin - Nazi architecture, Regional Labour Office, Friedrichstrasse 34 (5)</i> " Foto av ukdamian, CC BY-NC 2.0.....	28
Figur 5. Minnesmonument för offren i förintelsen, Berlin. " <i>Le Mémorial aux Juifs assassinés d'Europe (Berlin)</i> " Foto av dalbera, CC BY 2.0	30
Figur 6 & 7. Fotografier av Sergels torg, Kerstin Alfredsson (PG)*	42
Figur 8. Karta över Malmö, data: Lantmäteriet, karta av Hanna Alfredsson.....	49
Figur 9. Orienteringskarta Möllevångstorget, data: Lantmäteriet, karta av Hanna Alfredsson	50
Figur 10. Lynchanalys Möllevångstorget, data: Lantmäteriet, karta av Hanna Alfredsson.....	51
<u>Figur 11. Plats för rökning, Möllevångstorget, fotografi Hanna Alfredsson</u>	<u>52</u>
Figur 12. Territorialiseringar Möllevångstorget, data: Lantmäteriet, karta av Hanna Alfredsson ..	53
Figur 13. Möllevångstorget förstamaj 2021, fotografi Vänsterpartiet Malmö (PG)	55
Figur 14. Möllevångstorget, torghandel och vardagliga praktiker, fotografi Hanna Alfredsson	56
Figur 15. Stadshuset, orienteringskarta, data: Lantmäteriet, karta av Hanna Alfredsson.....	57
Figur 16. Lynchanalys August Palms plats, data: Lantmäteriet, karta av Hanna Alfredsson	58
Figur 17. Karta territorialitet August Palms plats, data: Lantmäteriet, karta av Hanna Alfredsson	59
Figur 18 & 19 Fotografier August Palms plats av Hanna Alfredsson	60
Figur 20. Fridays for future framför Stadshuset, fotografi Hanna Alfredsson.....	61

*(PG) – Publicering godkänd

Tack

Tack Arne, för bra och tålmodig handledning trots att uppsatsen tog många turer och flera avkrokar längs vägen. Tack Mamma för att du alltid läser och engagerar dig och tack Jerry för din pepp, din kärlek och dina bra råd.

Bilaga 1

Frågeformulär:

- Varför väljer du att vara med på aktioner/demonstrationer ute i staden?
- Vad är det som är avgörande för att ni väljer en plats för aktion?
- Vad tror du är anledningen till att vissa platser används som platser för demonstrationer/manifestationer?
- Vilka ideal upplever du som styrande när torg gestaltas eller omformas idag?
- Finns det ett behov av att skapa nya platser för demokratiska möten eller räcker de som finns i städerna idag?